

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

NATO 2030 – analýza vybraných problémov

Juraj Sýkora, Vladimír Tarasovič, eds

**MINISTERSTVO
OBRANY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

Štúdiá *NATO 2030 – analýza vybraných problémov* bola vypracovaná v rámci projektu *NATO 2030 – analýza dokumentu a navrhnutie odporúčaní pre Slovensko*, ktorý bol zrealizovaný vďaka podpore Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Obsah

Úvod.....	3
Budúcnosť politiky partnerstiev a podpora výcviku partnerov NATO	5
Tomáš Nagy	
Zvýšiť odolnosť Aliancie.....	13
Tomáš Koziak	
Obranné výdavky a rozpočtová politika v novej strategickej koncepcii NATO	20
Tomáš Nagy, Barbora Hrozenská	
Boj proti následkom klimatických zmien	25
Katarína Kertýsová	
Zlepšenie využitia technologických možností.....	37
Barbora Hrozenská	
Medzinárodný poriadok z pohľadu Číny	50
Barbara Kelemen	
Odstašenie – teoretické aspekty a praktické skúsenosti.....	57
Vladimír Tarasovič	

V súčasnosti platná Strategická koncepcia NATO z roku 2010 definuje Alianciu ako „jedinečné spoločenstvo hodnôt, verné princípom individuálnej slobody, demokracie, ľudských práv a právneho štátu“, ktoré sa musí vysporiadať s tromi základnými úlohami – kolektívnou obranou, krízovým manažmentom a kooperatívnou bezpečnosťou.

Už niekoľko rokov sa v kuloároch odborných podujatí, ale aj medzi politikmi, diskutovalo, či už dozrel čas na jej revíziu. Preniesť túto diskusiu z kuloárov do programov stretnutí spojencov nie je jednoduché, pretože strategická koncepcia je základným dokumentom NATO, ktorý vytvára a odráža transatlantický konsenzus. Je zrejmé, že tento konsenzus medzi spojencami dlho nebol, a to aj napriek tomu, že v roku 2014 začalo dochádzať k radikálnym zmenám strategického bezpečnostného prostredia NATO. Navyše ani Spojené štáty americké, dlhodobý fundamentálny garant európskej bezpečnosti, ústami svojho prezidenta Donalda Trumpa, neprejavovali veľký záujem pokračovať v zaistovaní takej miery bezpečnosti ako doposiaľ. Bolo len otázkou času, kedy dôjde k prelomu v otázke chápania zmien ovplyvňujúcich bezpečnosť predovšetkým európskych členov NATO a potreby nájsť strategický smer pre zaistenie bezpečnosti celej Aliancie na nasledujúce desať obdobie.

Iniciatíva prišla implicitne ako reakcia na vyhlásenie francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona po jeho stretnutí s generálnym tajomníkom NATO Jensom Stoltenbergom v Paríži v novembri 2019. Stretnutie sa uskutočnilo v súvislosti so stiahnutím USA zo severnej Sýrie v októbri 2019 a následnou tureckou operáciou, ktorá sa tam zjavne uskutočnila bez konzultácie v rámci NATO. V súvislosti s tým francúzsky prezident povedal pre *The Economist*, že „zažívame mozgovú smrť NATO“.¹

Toto stanovisko bolo impulzom pre členské krajiny NATO zadať na mítingu NAC v Londýne začiatkom decembra 2019 generálnemu tajomníkovi NATO úlohu, aby „vzhľadom na vyvíjajúce sa strategické prostredie predložil ministrom zahraničných vecí Radou schválený návrh na výhľadový proces reflexie vychádzajúci z relevantných expertíz, vrátane konzultácií, s cieľom ďalšieho posilnenia politickej dimenzie NATO.“² Počas celého roku 2021 generálny tajomník konzultoval so spojencami, ale aj nezávislými skupinami

¹ Emmanuel Macron varuje Európu: NATO sa stáva mozgovo mŕtvym. In: *The Economist*, 7.11.2019, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead> (prístup: 10.11.2021).

² *London Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (prístup: 10.11.2021).

expertov, otázky týkajúce sa budúcnosti NATO. Do procesu agendy 2030 zapojil aj občiansku spoločnosť, mladých ľudí, členov parlamentov a privátny sektor. Výsledkom tejto širokej diskusie boli návrhy, ako urobiť NATO silnejším a pripraveným pre budúcnosť.³ Po aliančnej diskusii o návrhoch prijali hlavy štátov a predsedovia vlád NATO na samite 14. júna 2021 v Bruseli program „NATO do roku 2030“, súbor konkrétnych opatrení na podporu adaptácie NATO a zabezpečenie toho, aby sa Aliancia mohla prispôbiť novej realite zvýšenej globálnej súťaže. Lídri NATO schválili agendu 2030.

Jedným z dôležitých rozhodnutí, ktoré spojenci prijali v rámci NATO 2030, bolo ustanovenie generálneho tajomníka NATO Jensa Stoltenberga za lídra procesu prípravy NATO strategickej koncepcie 2022. Odvtedy generálny tajomník inicioval interné a externé konzultácie a aktivizačné činnosti. Zúčastnili sa spojeneckí zástupcovia, úradníci z hlavných miest, ako aj odborné komunity, partnerské krajiny a iné medzinárodné organizácie, ale aj mládež, občianska spoločnosť a súkromný sektor. Po tejto fáze konzultácií a aktivít budú spojenci rokovať o texte založenom na návrhoch generálneho tajomníka s cieľom schváliť novú strategickú koncepciu na samite NATO v Madride v roku 2022.

Súčasná strategická koncepcia NATO, schválená v roku 2010, bola pre NATO prínosom, ale svet sa za posledné desaťročie zásadne zmenil. Súčasná bezpečnostné prostredie je zložitejšie a nepredvídateľnejšie než kedykoľvek predtým, s oveľa asertívnejším Ruskom, brutálnejšou formou terorizmu, pretrvávajúcou nestabilitou v našom susedstve, rastúcimi kybernetickými a hybridnými hrozbami, novými technológiami, pandémiami a zmenou klímy. Vzostup Číny zásadne mení rovnováhu moci.

Nasledujúca strategická koncepcia NATO by mala pripraviť Alianciu na svet rastúcej globálnej konkurencie a bezpečnostných hrozieb. Zároveň by sa mala vrátiť k základným hodnotám a trvalému cieľu Aliancie zabezpečiť slobodu a bezpečnosť všetkých spojencov politickými a vojenskými prostriedkami. To sú základné východiská pre diskusiu na národnej úrovni členských krajín, ktorá by mala prebiehať v mesiacoch november 2021 až marec 2022.

Skupina siedmich autorov si stanovila za cieľ prispieť do národnej diskusie o budúcej strategickej koncepcii NATO krátkou analýzou vybraných problémov zverejnených v dokumente nezávislej pracovnej skupiny GT NATO „*NATO 2030: United for a New Era*“. Súčasťou každého príspevku sú odporúčania, ktoré autori vnímajú skôr ako podnet do expertnej diskusie.

³ NATO 2030 Factsheet, www.nato.int/factsheets, (prístup: 10.11.2021).

Budúcnosť politiky partnerstiev a podpora výcviku partnerov NATO

Tomáš Nagy

Závazok v znení: „Podstatne posilniť schopnosť NATO poskytovať partnerom výcvik a podporu pri budovaní kapacít, uznávajúc, že konflikt, bezpečnostný vývoj a všadeprítomná nestabilita v susedstve NATO priamo ovplyvňujú spojeneckú bezpečnosť,“ bol prijatý v komuniké aliančného samitu, ktorý sa uskutočnil 14. júna 2021.⁴ Tento záväzok bol rozpracovaný v kontexte s napĺňaním iniciatívy NATO 2030, ktorý má za cieľ „zoceliť“ transatlantický vzťah po vojenskej aj politickej stránke. Napriek tomu, že to explicitne nevyplýva zo samotného znenia záväzku, cieľom je zachovať, adaptovať a zlepšiť prístupy a nástroje, o ktoré sa NATO opiera pri budovaní politiky kooperatívnej bezpečnosti.

O relevancii politiky partnerstiev

Pri pohľade mimo tradične ponímaný transatlantický priestor má NATO k dnešnému dňu deväť oficiálnych partnerov na celom svete. Rámec týchto partnerstiev nie je identický a zohľadňuje potreby a priority jednotlivých krajín a Aliancie samotnej. Etablovaným označením tohto vzťahu je pojem „globálne partnerstvo“. Medzi globálnych partnerov NATO patria krajiny ako Afganistan (pozn.: iniciácia partnerstva sa datuje od roku 2010, a teda predchádzala prebratie moci radikálnym hnutím Taliban v lete 2021), Austrália, Kolumbia, Irak, Japonsko, Kórejská republika, Mongolsko, Nový Zéland a Pakistan.⁵

Prirodzene, sieť partnerstiev NATO, rozvíjaná počas posledného štvrtstoročia, je dnes oveľa širšia a celkovo zahŕňa vyše 40 krajín z oblasti širšieho európskeho susedstva.⁶ V euroatlantickom priestore buduje Aliancia vzťahy s 20 partnerskými krajinami prostredníctvom Euroatlantickej partnerskej rady a Partnerstva za mier (PfP). Nad rámec vzťahov s týmito partnermi

⁴ *Brussels Summit Communiqué*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (prístup: 29.10.2021).

⁵ *Partners*, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm> (prístup: 29.10.2021).

⁶ Ibid

NATO vytvorilo samostatný rámec pre vzťahy s Ruskom, Ukrajinou a Gruzínskom. V oblasti Stredozemného mora a z regiónu Perzského zálivu NATO rozvíja vzťahy s ďalšími jedenástimi krajinami prostredníctvom formátov Stredomorského dialógu (MD) a Iniciatívy istanbulskej spolupráce.⁷

Oblasť vojenského výcviku a budovania odborných kapacít nie je jediným aspektom partnerskej politiky (dokonca s niektorými partnermi vojenský výcvik ani nepresadzuje), je však dôležitou súčasťou vzťahov s vybranými partnermi Aliancie. Predovšetkým s cieľom predchádzania konfliktov a prehĺbovania absencie bezpečnosti v partnerských krajinách NATO, Aliancia dlhodobo podporuje výcvikové aktivity v oblasti obrany a bezpečnosti.

Dlhodobým aliančným cieľom v tejto oblasti je podpora rastu kapacít, posilnenie kohézie medzi obrannou politikou Aliancie a partnerských krajín, ako aj zlepšenie efektivity uplatňovania nástrojov obrannej politiky v partnerských krajinách. Táto politika NATO je dnes jedným z kľúčových faktorov vplyvujúcich na oblasť kooperatívnej bezpečnosti, jednej z troch hlavných úloh Aliancie. Zachovanie robustnej politiky kooperatívnej bezpečnosti (aj cez inštrument výcviku a vzdelávania partnerov) je nielen aliančným záujmom, ale aj priamym záujmom Slovenskej republiky.

Prvé kroky a cesta ku status quo

Prvopočiatky podpory výcviku partnerov NATO siahajú do obdobia najvýraznejšej „tektonickej“ zmeny v oblasti euroatlantickej bezpečnosti na konci 20. storočia, ku koncu bipolárneho usporiadania sveta a rozpadu Sovietskeho zväzu. V roku 1994 ustanovený program PfP a takisto (skôr spomenutá) iniciatíva Stredomorského dialógu predstavovali základný rámec pre budúcu spoluprácu s krajinami aspirujúcimi na vstup do Aliancie, resp. o konštruktívne a substantívne vzťahy s NATO.⁸ O dvadsať rokov neskôr, počas waleského samitu NATO v roku 2014, spojenci vyjadrili podporu iniciatíve interoperability partnerov NATO, čo dodalo ďalší podnet pre prehĺbenie možnosti výcviku partnerských krajín, napr. ich účasťou na aliančných cvičeniach.⁹

Súčasná ambície NATO sú orientované na pomoc pri zvyšovaní stability v krízových oblastiach a svojou povahou sú značne komplexné – ergo netýkajú sa len problematiky nasadenia vojsk, ale adresujú celkovú agendu budovania bezpečnostného aparátu (partnerského) štátu. Väčšina aktivít sa

⁷ Partnermi NATO v rámci Stredomorského dialógu sú: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Mauretánia, Maroko a Tunisko. Partnermi NATO v rámci Iniciatívy istanbulskej spolupráce sú: Bahrajn, Katar, Kuvajt a Spojené arabské emiráty.

⁸ Aronsson, L., Swaney B.: Three priorities for NATO partnerships in a contested world. In: *Atlantic Council*, 14.6.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/three-priorities-for-nato-partnerships-in-a-contested-world/> (prístup: 29. 10. 2021).

⁹ *Partnership Interoperability Initiative*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm (prístup: 29.10.2021).

realizuje v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy partnerov pri rozvoji ich vlastných bezpečnostných inštitúcií a pri zaistení ich vlastnej bezpečnosti. Charakteristickými príkladmi v oblasti podpory výcviku partnerov NATO sú Afganistan a Irak.

Od roku 2002 pôsobili aliančné sily postupne v operáciách Enduring Freedom (Trvalá sloboda), ISAF a nakoniec v operácii Resolute Support (Rozhodná podpora). Misia Resolute Support (RSM) bola nebojovou misiou poskytujúcou výcvik, poradenstvo a pomoc afganským bezpečnostným silám a inštitúciám. Medzi jej kľúčové funkcie patrila podpora plánovania, programovania a zostavovania obranného rozpočtu, posilňovanie princípov transparentnosti, podpora dodržiavania zásad právneho štátu a efektívnej správy vecí verejných, resp. regulácia, školenie a odborný rozvoj personálu. Dôležitým aspektom angažovanosti NATO v Afganistane bola pomoc krajine pri rozvoji jej bezpečnostných inštitúcií a ozbrojených síl. NATO realizovalo svoje aktivity cez nasadenie taktických poradenských a asistenčných tímov na rôznych úrovniach velenia. Dôležitým míľnikom bol 20. november 2010, keď NATO a vláda Afganskej islamskej republiky podpísali Deklaráciu o trvalom partnerstve, ktorej cieľom bolo poskytnúť Afganistanu dlhodobú politickú a praktickú podporu v záujme postupného prevzatia plnej zodpovednosti za vlastnú bezpečnosť.¹⁰ Pre OS SR bolo nasadenie v Afganskej islamskej republike významným míľnikom nielen v podobe priamej participácie na substantívnej expedičnej operácii NATO mimo tradičný operačný priestor (t. j. euroatlantický priestor), ale aj z titulu získania nových operačných poznatkov.¹¹

Rámec úloh plnených OS SR predstavoval od výstavby a budovania infraštruktúry koalíčných vojsk na letiskách v Bagrame a Kandaháre cez ochranu základní až po výcvik a prípravu afganských bezpečnostných síl. Slovenský príspevok zahŕňal aj aktivity slovenských odborníkov na civilno-vojenskú spoluprácu pri výstavbe a modernizácii afganského vidieka v provinčných rekonštrukčných tímoch až po nasadenie štábnych funkcionárov vo veliteľských štruktúrach operácií, a to na všetkých úrovniach.¹² Hlavným záverom z pôsobenia v Afganistane je pre OS SR predovšetkým preverenie ich plnej využiteľnosti pri misiách najväčšieho významu a rozsahu. Limitácie a možnosti pre eventuálne budúce obdobné pôsobenie OS SR vyplývajú skôr z politických a geopolitických implikácií budúceho vývoja bezpečnostného prostredia ako z reálnych operačných skúseností vojenského pôsobenia SR v Afganistane.

¹⁰ *Afghanistan and NATO's Enduring Partnership*, https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110414_110414-AfghanPartnership.pdf (prístup: 29.10.2021).

¹¹ Slovenská armáda ukončila takmer 20-ročné pôsobenie v Afganistane. In: *Denník SME*, 17.6.2021, <https://domov.sme.sk/c/22684281/slovenska-armada-ukoncila-takmer-20-rocne-posobenie-v-afganistane.html> (prístup: 29.10.2021).

¹² Ibid

V rokoch 2004 až 2011 NATO uskutočnilo v Iraku relatívne malú, ale významnú podpornú operáciu, ktorá pozostávala z výcviku, mentorstva a pomoci irackým bezpečnostným silám. Bola známa ako Výcviková misia NATO v Iraku (NMI). V roku 2011 NATO udelilo Iraku štatút partnera a v septembri 2012 podpísalo spoločne odsúhlasený Program individuálneho partnerstva a spolupráce. Potom nasledoval balík budovania obranných a súvisiacich bezpečnostných kapacít pre Irak v roku 2015, ktorý zahŕňal napríklad aktivity zamerané na tréning budúcich školiťelov (koncept „train the trainers“). Podpora NATO v Iraku bola posilnená v januári 2017 malým základným tímom civilného a vojenského personálu NATO so sídlom v Bagdade, ktorý koordinuje činnosti v oblasti výcviku a budovania kapacít. OS SR pôsobili v Iraku v rámci nebojovej misie NATO, ako aj v rámci spolupráce s ozbrojenými silami USA a Talianska.¹³ V slovenskom kontingente pôsobili aj príslušníci vojenskej polície, ktorí sa podieľali na zabezpečovaní výcviku policajných zložiek irackých obranných a bezpečnostných síl, kým príslušníci OS SR plnili úlohy podpory irackých obranných a bezpečnostných síl v rámci spolupráce so Spojenými štátmi americkými. Prítomnosť SR v Iraku bola menej robustná ako v prípade Afganistanu a bola tematicky limitovaná na podporu boja spojencov a miestnej vlády proti regionálnemu a globálnemu terorizmu. Na rozdiel od Afganistanu, v Iraku si SR zachováva vojenskú prítomnosť dodnes a možnosť dlhšieho pôsobenia, za predpokladu trvalého záujmu irackej vlády, sa javí ako reálna a nekontroverzná z pohľadu realizácie bezpečnostných záujmov SR.

Hľadanie nového prístupu k partnerom

Pripravovaná strategická koncepcia NATO predstavuje ideálnu príležitosť na načrtnutie nových kontúr politiky partnerstiev. Primárnou ambíciou NATO, ktorá by mala byť artikulovaná aj v nadchádzajúcej strategickej koncepcii, je predovšetkým adresovať výzvy vyplývajúce z nárastu geopolitickej sily Číny a z trvalo asertívneho postoja Ruska voči Aliancii a jej členom.¹⁴ Dnes je zrejme, aj z pohľadu SR, že je najvyšší čas prehodnotiť kľúčové tézy aktuálnej strategickej koncepcie z roku 2010, ktorá definovala ambíciu „skutočného strategického partnerstva“ s Ruskom, a ktorá zároveň absentovala pri pomenovaní súvislostí vyplývajúcich zo zmeny globálnej mocenskej rovnováhy a úlohy Číny v tomto procese.

¹³ Slovenskí vojaci a vojenská polícia budú pôsobiť v Iraku. In: *Ministerstvo obrany SR*, 17.10.2018. <https://www.mosr.sk/42908-sk/slovenski-vojaci-a-vojenski-policaaji-budu-posobit-v-iraku/> (prístup: 29.10.2021).

¹⁴ Speranza, L.: A strategic concept for countering Russian and Chinese hybrid threats. In: *Atlantic Council*, 16.7.2020, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/a-strategic-concept-for-countering-russian-and-chinese-hybrid-threats/> (prístup: 29.10.2021).

Nová partnerská politika NATO by mala reflektovať vlastné záujmy členských krajín, ako aj relevantné výzvy, ktorým čelia partnerské krajiny. V súlade s touto myšlienkou bola komunikovaná aj správa reflexnej skupiny expertov NATO 2030, ktorá kladla akcent na tri priority: posilnenie vnútornej súdržnosti Aliancie (problematika resilience), mocenský rast Číny a pretrvávajúca hrozba zo strany Ruska. Súbežne s vnútornými procesmi Aliancie bude NATO musieť venovať primeranú pozornosť svojmu susedstvu a takisto aj reflektovať poučenia z expedičných aktivít.

V čase, keď v NATO absentuje ďalší apetít na vojenskú intervenciu (viď skúsenosti z Afganistanu a Líbye) a nie je viditeľná ani vôľa po ďalšom rozšírení členstva (nedostatok pripravených a bezproblémových kandidátov), zostávajú partnerstvá najlepším nástrojom vonkajšej politiky NATO.

Posledná strategická koncepcia z roku 2010 stanovila cieľ Aliancie podporovať bezpečnosť prostredníctvom relatívne širokého rámca flexibilných partnerstiev na celom svete. Uplatnenie tohto konceptu viedlo k aktuálnej partnerskej politike s dôrazom na „flexibilný“ formát partnerstiev s cieľom maximalizovania prispievateľov do aliančných projektov, napr. misie v Afganistane. V roku 2010 NATO nerezignovalo na svoje etablované regionálne formáty (Partnerstvo za mier, Stredomorský dialóg), ale ich význam sa výrazne zrelativizoval, keďže sa NATO zameralo na budovanie nových partnerstiev – bez ohľadu na ich geografickú polohu, lepšie povedané, ich geografickú proximitu k euroatlantickému priestoru.¹⁵

Po udalostiach na Ukrajine v roku 2014 sa NATO rozhodlo prehĺbiť vzťahy so svojimi bezprostrednými susedmi – obrannú spoluprácu so Švédskom a Fínskom a značne posilnený akcent na podporu Ukrajiny a Gruzínska. Z pohľadu SR bol posilnený akcent na zintenzívnenie vzťahov so spomenutými krajinami, ktorý je považovaný za maximálne pochopiteľný a opodstatnený krok vo svetle čoraz obdobnejšieho vnímania implikácií rozmáhanej ruskej politiky v jeho bezprostrednom susedstve. Keďže sa regionálna bezpečnostná situácia „na východ od hraníc SR“ vo svojej podstate nemení, je pochopiteľné, že zintenzívnenie aliančných vzťahov s predmetnými krajinami bude pokračovať aj po prijatí novej strategickej koncepcie, resp. po eventuálnom prijatí (akejkolvek) inovovanej politiky partnerstiev.

Uplatnenie flexibilného prístupu ku preladeniu partnerských vzťahov v prípade nepredvídanej situácie je aj na príklade Švédska, Fínska, Ukrajiny a Gruzínska možné vnímať ako prínosný atribút partnerskej politiky, avšak z dlhodobého hľadiska sa flexibilný prístup k partnerstvám dnes javí ako nie úplne ideálny. Na jednej strane ponúka flexibilitu, ktorá je devízou pri reakcii na nepredvídateľné udalosti ako je pandémia ochorenia COVID-19, na strane druhej nedokáže poskytnúť dostatočne jasnú, čitateľnú a kredibilnú

¹⁵ *Strategická koncepcia NATO 2010*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68172.htm (prístup: 29.10.2021).

víziu o strategických prioritách NATO – v duchu príslovia: ak je prioritou viac-menej všetko, vlastne nie je skutočnou prioritou nič. Toto konštatovanie stavia súčasný model partnerstiev NATO (dnes je to súbor až 43 špecifických vzťahov, a to vrátane vzťahov s krajinami ako sú Mongolsko či Mauretánia) do neľahkej pozície z hľadiska obhájitelnosti.

Ako to zdôrazňuje aj správa reflexnej skupiny NATO 2030: je potrebné prejsť od súčasného prístupu riadeného ponukou (zo strany partnerov NATO) k prístupu, ktorý prioritizuje dopyt, t. j. záujmy samotného NATO.¹⁶ V záujme vyššej zrozumiteľnosti chápania strategických priorít by malo NATO kategorizovať partnerské krajiny do troch klastrov a podporovať špecifické budovanie vzťahov po obdobnej línii v rámci jednotlivých klastrov.¹⁷

Prvý klastor – prirodzení partneri: NATO by malo podporovať ďalšie posilnenie vzťahov s Európskou úniou a nealiančnými členmi EÚ (akými sú Fínsko, Írsko, Malta, Rakúsko, Švajčiarsko a Švédsko). Primárnou sférou spolupráce by mala byť oblasť posilňovania odolnosti a zachovanie technologickej kompetentnosti západu. Keďže sa jedná o ekonomicky obdobne vyspelé štáty zdieľajúce prakticky identické hodnoty a formu spravovania spoločnosti ako krajiny NATO, je možné ich považovať za „prirodzených“ partnerov Aliancie. Tento klastor je ideálny na posilnenie spolupráce v kľúčových oblastiach dneška akými sú kritická infraštruktúra, disruptívne technológie (umelá inteligencia, 5G problematika), ako aj ochrana demokratických procesov pred cudzími vplyvmi. Partnerstvo NATO s EÚ má potenciál byť významnou, obojstranne prospešnou spoluprácou v nevojenských oblastiach bezpečnostnej politiky. Aj keď tieto oblasti spolupráce a zdieľania know-how nepredstavujú tradičnú doménu podpory výcviku, vzájomná podpora partnerov je evidentne konsenzuálne vnímaná nielen ako pridaná hodnota, ale takisto ako nevyhnutný predpoklad účinnej politiky budovania odolnosti. Pre SR je posilnený akcent na problematiku odolnosti pravdepodobne najvýraznejšou „novou prioritou“ národnej bezpečnostnej politiky a presadenie prominentného postavenia tejto ambície v kontexte celkového rámca budúcej strategickej koncepcie je preto vysoko žiadúce.

Druhý klastor – blízki partneri: NATO potrebuje prirodzene nadviazať na spoluprácu s partnermi ležiacimi na okraji Európy (Ukrajina, Gruzínsko a krajiny západného Balkánu), s cieľom podporiť ich zotrvanie na euroatlantickej vývojovej trajektórii. Pre Alianciu je dôležité, aby tieto krajiny boli dlhodobou súčasťou európskej bezpečnostnej architektúry založenej na demokratických

¹⁶ NATO 2030 *United for a New Era*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (prístup: 29.10.2021).

¹⁷ NATO's Strategic Concept Should Initiate a New Partnership Policy. In: *Internationale Politik Quarterly*, 10.5.2021, <https://ip-quarterly.com/en/natos-strategic-concept-should-initiate-new-partnership-policy> (prístup: 29.10.2021).

hodnotách. Partnerstvá by mali byť trvalo vysoko formalizované, aby poskytl vhodný rámec, v rámci ktorého môže NATO trvalo udržať politický tlak na implementáciu potrebných reforiem. Hlavným cieľom podpory výcviku v rámci tejto skupiny je posilnenie interoperability medzi ozbrojenými silami aliančných a partnerských krajín. Kľúčovým nástrojom na posilnenie interoperability sú predovšetkým spoločné cvičenia vo všetkých doménach (vrátane cyber a hybrid) a na všetkých úrovniach vrátane aktívnej úlohy pri najväčších cvičeniach NATO. Dôležitá je aj podpora pri reforme ozbrojených síl partnerských krajín v mene čo najvýraznejšieho adoptovania aliančných štandardov.

Tretí klastér – prioritní globálni partneri t. j. tichomorskí partneri: Tak ako sa centrom svetovej geopolitiky stáva indicko-pacifická oblasť, tak by mala Aliancia prioritizovať vzťahy so svojimi globálnymi prirodzenými spojencami (Austrália, Japonsko, Južná Kórea, Nový Zéland a iní). Tieto partnerstvá sú kľúčové pre budúcu aliančnú úlohu pri adresovaní výziev, ktoré plynú z mocenského rastu Číny. Keďže sa jedná o budovanie vzťahov s partnermi mimo atlantický priestor, NATO musí dôkladne preskúmať a identifikovať formy novej spolupráce, ktoré by posilnili vzájomné vzťahy a interoperabilitu. Ako primárna oblasť sa pritom v tejto súvislosti javí posilnená spolupráca na poli výmeny a zdieľania spravodajských informácií a spoluúčast na hlavných vojenských cvičeniach s predpokladaným akcentom na námornú a kybernetickú doménu.

Epilóg: Priority SR v partnerskej politike NATO

Optimálny scenár: Uplatnenie partnerskej politiky cez zmienenu prizmu klastrového prístupu by pravdepodobne predstavovalo optimálne riešenie z pohľadu SR, pretože by prím hrala spolupráca mienená na posilnenie vnútornej odolnosti a stability predovšetkým krajín, ktoré disponujú členstvom v NATO a EÚ – aj preto hovoríme o tzv. prirodzenom partnerstve. Hneď za týmto typom partnerstva na rebríčku priorít je potrebné vnímať partnerstvá, ktorých úspech je pridanou hodnotou bezpečnosti a stability krajín NATO, a to predovšetkým na východnom krídle vrátane SR, z pohľadu vytvárania zóny mieru, spolupráce a vzájomnej podpory v bezprostrednom susedstve Aliancie resp. v priestore medzi Alianciou a Ruskom. Súčasťou priorít samozrejme sú z pohľadu SR aj vzťahy s krajinami, ktoré majú rovnaké globálne bezpečnostné záujmy ako NATO, a to predovšetkým v oblasti Tichomorja a východnej Ázie. Mocenský rozmach Číny má už teraz významný vplyv na smerovanie regionálnej a globálnej bezpečnostnej politiky a konsenzom je, že implikácie, aj pre NATO, budú v nasledujúcich rokoch ešte významnejšie a Aliancia bude nútená sformalizovať svoj prístup k hlavným bezpečnostným otázkam mimo atlantickej oblasti.

Suboptimálnym scenárom vývoja (z pohľadu SR) by bolo nadmerné prioritizovanie početných globálnych partnerstiev na úkor partnerstiev, ktoré

má Aliancia v európskom susedstve a predovšetkým vo východnom susedstve. Rovnako suboptimálnym riešením by bola absencia transparentného a koncepčného prístupu k definovaniu novej politiky partnerstiev v budúcej strategickej koncepcii NATO. Vyslovene negatívny scenár by predstavoval úplne obrátený prístup oproti optimálnemu scenáru, t. j. plné prioritizovanie početných globálnych partnerstiev na úkor aktivít a vzťahov v atlantickom priestore a depriorizovanie prirodzeného partnerského vzťahu s nealiančnými krajinami EÚ a Úniou samotnou. Pravdepodobnosť naplnenia nepriaznivého scenára, z pohľadu záujmov SR, je však v súčasnosti značne nepravdepodobné.

Hlavné závery a odporúčania pre obrannú politiku SR:

- Zasadit' sa o zachovanie robustnej politiky kooperatívnej bezpečnosti (aj cez inštrument výcviku a vzdelávania partnerov) v budúcej štruktúre Strategickej koncepcie NATO.
- Presadzovať jasnú, čitateľnú a kredibilnú víziu o strategických prioritách NATO v oblasti partnerskej politiky.
- Podporiť ideu prioritizovania partnerských vzťahov podľa načrtnutých klastrov s akcentom na primárne záujmy SR (posilnenie kohézie, odolnosti a stability), sekundárne záujmy SR (rozširovanie stability a bezpečnosti okolo nás) a terciárne záujmy SR (efektívny príspevok Aliancie k adresovaniu rastu globálnej geopolitickej dôležitosti Tichomorskej oblasti nad Atlantickú oblasť).
- Presadzovať posilnenie a obsahové naplnenie kľúčových partnerstiev pred ďalším rozširovaním počtu globálnych partnerov Aliancie.
- Posilniť akcent na problematiku budovania odolnosti ako na „novú prioritu“ národnej bezpečnostnej politiky SR a presadenie prominentného postavenia tejto ambície v kontexte celkového rámca Strategickej koncepcie NATO 2022 – využívajúc aj spojenectvá v rámci zoskupenia Bukureštská deviatka (B9).
- Podporovať ideu ďalšieho posilnenia interoperability medzi ozbrojenými silami aliančných a partnerských krajín na východnom krídle (predovšetkým Ukrajina a Gruzínsko), a to formou spoločných cvičení, podporou pri reforme ich ozbrojených síl a bezpečnostných zložiek.
- Využívať strategické spojenectvá vybraných členov NATO s ázijskými krajinami podporiť ďalšie budovanie vzťahov s partnermi mimo atlantický priestor, s jasným dôrazom na geografickú oblasť Tichomorja.

Zvýšiť odolnosť Aliancie

Tomáš Koziaľ

Zmena povahy relevantných bezpečnostných hrozieb po skončení studenej vojny viedla k výraznému zhoršeniu predvídateľnosti bezpečnostného prostredia. Medzinárodný terorizmus, medzinárodný organizovaný zločin, nekontrolovaná migrácia, hybridné hrozby či problémy spojené s pandémiou ochorenia COVID-19 zmenili v relatívnej krátkom čase náš pohľad na bezpečnosť a na spôsob zabezpečenia obrany.

Mocenské pomery súčasného geopolitického prostredia prakticky vylučujú možnosť priameho vojenského útoku na niektorého z členov Aliancie. Hrozby, ktorým jej členské štáty bezprostredne čelia a ktoré môžu podstatným spôsobom ohroziť ich bezpečnosť, majú preto primárne nevojenský charakter a cieľia predovšetkým na civilné obyvateľstvo a kritickú infraštruktúru. Keďže tieto ciele je prakticky nemožné chrániť klasickými vojenskými prostriedkami, do popredia musia vstúpiť iné strategické formy obrany. V tejto súvislosti a v tomto kontexte rastie význam odstrašenia, ale predovšetkým rastie potreba zvýšenia odolnosti tohto priestoru voči týmto nevojenským typom hrozieb.

V minulosti, počas studenej vojny, bol na oboch stranách železnej opony vypracovaný a zabezpečený efektívny systém podpory civilnej pripravenosti aj voči nevojenským hrozbám v podobe civilného bezpečnostného plánovania, resp. civilnej ochrany. Vypracovanie tohto systému sa opieralo práve o potrebu zvýšenia odolnosti spoločnosti voči rôznym typom hrozieb a jeho hlavným cieľom bolo posilniť schopnosť obyvateľstva čo najlepšie čeliť možným krízovým udalostiam. V praxi išlo napríklad o zriaďovanie rôznych vládou poverených inštitúcií, dobre známe budovanie krytov, vytváranie evakuačných plánov, zriaďovanie skladov civilnej ochrany, opakované cvičenia, či o podrobný systém vzdelávania a informovanosti civilného obyvateľstva čo robiť v prípade rôznych typov ohrozenia. Je pravdou, že tento systém bol na oboch stranách železnej opony primárne orientovaný na zvýšenie odolnosti civilného obyvateľstva v prípade vojenského útoku, no treba určite dodať, že niektoré z jeho atribútov sa už vtedy týkali nevojenských typov hrozieb, resp. jeho základné štruktúry bolo v niektorých štátoch po roku 1990 možné ľahko transformovať do podmienok zmenenej bezpečnostnej situácie (napr. v prípade nordického konceptu tzv. totálnej obrany).¹⁸

¹⁸ Wither, J. K.: Back to the future? Nordic total defence concepts. In *Defence Studies*. Volume 20, 2020 – Issue 1, s. 61-81, <https://doi.org/10.1080/14702436.2020.1718498> (prístup: 6.10.2021).

Po rozpade bipolárneho systému mnohé štáty prehodnotili svoje bezpečnostné priority a jedným z ich dôsledkov bol aj pokles ich záujmu o udržiavanie systému zabezpečovania odolnosti civilného obyvateľstva, resp. dôležitých inštitúcií v podobe civilnej ochrany. V postkomunistických štátoch strednej a východnej Európy však bol tento problém výrazne vypuklejší. Netýkal sa totiž len náhlej zmeny priorít bezpečnostnej politiky tak, ako to bolo v prípade existujúcich členov Aliancie. Týkal sa najmä rozpadu, resp. premeny mnohých existujúcich štruktúr, nedostatku zdrojov, ktorý vyplýval z problémov prvých rokov hospodárskej transformácie, ale aj toho, že mnohé z kľúčových oblastí fungovania štátu prešli zo štátneho do súkromného vlastníctva (napr. zdravotná, dopravná či energetická infraštruktúra). Tým sa výrazne skomplikovali možnosti štátu aj v oblasti organizácie toho, čo v minulosti zabezpečovalo systém civilnej obrany a toho, čo prispievalo k tomu, čo dnes vo všeobecnosti nazývame zabezpečením odolnosti štátu.

Teroristické útoky z 11. septembra 2001, zintenzívnenie hybridnej vojny po ruskej anexii Krymu v roku 2014 a udalosti, ktoré sprevádzali pandémiu ochorenia COVID-19, však v priebehu relatívne krátkeho času ukázali to, že svet po skončení studenej vojny nie je vôbec bezpečným miestom. Tieto nekonvenčné hrozby, ktoré vznikli aj z dôvodu rastu komplexnosti medzinárodných vzťahov a medzinárodného bezpečnostného prostredia, majú úplne iný charakter než tie, ktorým sme čelili počas studenej vojny. Prvou líniou ich negatívneho pôsobenia totiž nie je armáda, ale najmä civilné obyvateľstvo a kritická infraštruktúra štátu. Na časť z týchto hrozieb sa síce dá reagovať stratégiou odstrašenia, no väčšina z nich je voči nej z princípu imúnna. Aj preto v tejto súvislosti pojem obrana nadobúda úplne iný význam a týka sa primárne zabezpečenia dostatočnej miery občianskej a celospoločenskej pripravenosti a odolnosti čeliť, resp. úspešne prekonať negatívne dôsledky týchto nových typov nekonvenčných hrozieb. V tejto súvislosti je ešte dôležité dodať, že dobre nastavená odolnosť zároveň dopĺňa stratégie odstrašenia a obrany, lebo potenciálny útočník musí v takomto prípade na poškodenie svojho cieľa vynaložiť viac energie a prostriedkov.

Prvou výraznejšou reakciou Aliancie v tomto smere boli výstupy varšavského samitu NATO v roku 2016. Tento samit po prvý raz definoval základné princípy odolnosti, ako aj sedem základných oblastí, ktoré sú kľúčové pre zabezpečenie jej dostatočnej miery v kontexte obrany štátu i Aliancie. Odolnosť je podľa definície NATO „schopnosťou spoločnosti odolať a ľahko a rýchlo sa zotaviť z veľkých otrasov, ako napríklad prírodná katastrofa, zlyhanie kritickej infraštruktúry, či hybridný, alebo ozbrojený útok“.¹⁹ Sedem hlavných oblastí, ktorých sa odolnosť štátu má v tomto kontexte týkať je definovaných takto:

¹⁹ *Resilience and Article 3*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm (prístup: 2.10.2021).

1. zaistenie kontinuity fungovania vlády a najdôležitejších vládnych služieb,
2. odolnosť energetických zdrojov v podobe zaistenia záložných plánov na zabezpečenie náhradných energetických dodávok zvnútra štátu i zo zahraničia,
3. schopnosť vysporiadať sa s nekontrolovanými presunmi veľkých skupín obyvateľstva,
4. odolnosť potravinových a vodných zdrojov v podobe ich ochrany a bezpečnej distribúcie,
5. odolnosť zdravotníckeho systému a jeho schopnosť zabezpečiť zdravotnú starostlivosť pre mnoho obetí,
6. odolnosť civilných telekomunikačných systémov a kybernetických sietí a zabezpečenie ich funkčnosti v čase krízových podmienok,
7. odolnosť civilných dopravných systémov, a to pre zabezpečenie presunu jednotiek Aliancie, ako aj pre pohyb civilných služieb v krízových podmienkach.²⁰

V kontexte zabezpečenia fungovania štátu je samozrejme kľúčovou požiadavkou tá, ktorá sa týka zaistenia kontinuity vlády. Kým ostatných šesť oblastí sa týka najmä zaistenia odolnosti, resp. fungovania rôznych aspektov fyzickej infraštruktúry štátu, prvá požiadavka má oveľa širší presah a nemožno ju redukovat' len na technické zabezpečenie fungovania kritických vládnych služieb v krízových podmienkach. V súvislosti s hybridnými hrozbami je totiž veľmi dôležité aj udržanie a zachovanie funkčnosti demokratických inštitúcií a ich ochrana pred oslabovaním zo strany iných štátov. Fyzickú infraštruktúru je totiž možné, na rozdiel od ochrany demokratických inštitúcií, chrániť pred prípadným útokom fyzickými prostriedkami a po prípadnom útoku sa tento typ infraštruktúry samozrejme aj najľahšie obnovuje. Ochrana existencie demokratických inštitúcií však predstavuje oveľa zásadnejší problém. Útoky na nich sú skryté, ťažko odhaliteľné, relatívne lacné a obnova dôvery ľudí v ich funkčnosť a dôležitosť je náročnou a dlhodobou záležitosťou. Práve to sú bezpochyby dôvody, ktoré vysvetľujú rastúcu početnosť a intenzitu týchto útokov na členské štáty Aliancie.

Podstatnou podmienkou toho, aby bol štát odolný v zmysle uvedených oblastí, je samozrejme spôsob nastavenia systému, ktorý má toto zabezpečiť. Vzhľadom na fakt, že odolnosť štátu je jedným z atribútov jeho ochrany pred vnútornými a vonkajšími hrozbami, ktorých dôsledky sú často veľmi podobné (napr. poškodenie kritickej infraštruktúry či možné veľké straty na životoch), je samozrejماً nutnosť úzkej spolupráce a koordinácie civilných a vojenských zložiek. Na úrovni civilnej správy je potom potrebné zabezpečiť

²⁰ *Resilience through Civil Preparedness. A CCOE Info Sheet*, <https://www.cimic-coe.org/resources/fact-sheets/resilience-through-civil-preparedness.pdf> (prístup: 28.10.2021).

súčinnosť medzi štátnymi inštitúciami, súkromným sektorom, ale aj civilným obyvateľstvom.²¹

Hlavným aktérom tohto systému sú nevyhnutne štátne inštitúcie. Tie sú primárne zodpovedné za podobu, spôsob nastavenia, ako aj kvalitu štruktúr, ktoré tvoria odolnosť štátu. Zabezpečujú tvorbu legislatívy, alokujú zdroje, budujú potrebné kapacity a na základe princípov hierarchického usporiadania koordinujú činnosť a vedú vzájomnú komunikáciu všetkých zložiek systému. Definujú požiadavky smerom k súkromnej sfére a civilnému obyvateľstvu a odovzdávajú im potrebné informácie. Výborným príkladom sú v tomto smere severské a pobaltské štáty a spôsob ich komunikácie týkajúci sa prípravy občanov na to, ako čeliť prípadným krízovým udalostiam.²² V prípade ich vzniku potom štátne inštitúcie prijímajú nevyhnutné opatrenia, ktoré majú viesť k ich riešeniu.

Súkromný sektor je jedným z pilierov odolnosti štátu, no zároveň je aj jeho slabým miestom. Dokáže totiž zabezpečiť a distribuovať prostriedky, ktoré sú nevyhnutné na úspešné zvládnutie krízových situácií a vzhľadom na svoju povahu je zároveň dostatočne flexibilný na to, aby tieto situácie zvládol bez väčšej ujmy. Dobrým príkladom je v tomto smere tvorivý potenciál súkromných firiem, ktorý napríklad pomáha bojovať s hybridnými hrozbami alebo pri boji s pandémiou ochorenia COVID-19. Na druhej strane však treba povedať, že sú to práve súkromné firmy, ktoré sú životne závislé na fungovaní kritickej infraštruktúry štátu či už ide o dodávky energií, či o pripojenie na telekomunikačnú, alebo kybernetickú sieť. To, že hlavným cieľom týchto firiem je produkcia zisku, však okrem výhod vyplývajúcich z už spomínanej flexibility prináša aj nevýhody týkajúce sa možného oslabenia odolnosti štátu. Týka sa to napríklad nedávnych problémov s predajom telekomunikačných zariadení firmy Huawei, ktorých používanie bolo vyhodnotené ako bezpečnostné riziko, či veľkých čínskych investícií do dopravnej a energetickej infraštruktúry vo viacerých členských štátoch Aliancie. Aj tieto fakty poukazujú na dôležitosť potreby začlenenia súkromnej sféry do systému budovania odolnosti štátu.

Prvou líniou negatívneho pôsobenia nekonvenčných bezpečnostných hrozieb je predovšetkým civilné obyvateľstvo. Je vždy najdôležitejším cieľom, ale aj obeťou teroristických útokov, živelných pohrôm, pôsobenia hybridných

²¹ Garriaud, J., Maylam: Enhancing the resilience of allied societies through civil preparedness. In: *NATO Parliamentary Assembly*, revised draft report, 2021, <https://www.nato-pa.int/document/2021-enhancing-resilience-allied-societies-through-civil-preparedness-garriaud-maylam> (prístup: 6.10.2021).

²² Pozri napr. sadu príručiek nórskeho Riaditeľstva pre civilnú ochranu a núdzové plánovanie: www.dsb.no/menyartikler/english; alebo litovského ministerstva obrany, ktoré vydáva manuály s radami týkajúcimi sa toho, čo robiť v prípade okupácie alebo iných krízových udalostí: https://kam.lt/en/news_1098/current_issues/ministry_of_national_defence_issued_third_publication_on_civil_resistance (prístup: 28.10.2021).

hrozieb alebo šírenia pandémie. Môže byť však zároveň najdôležitejším pilierom obrany proti nim, a zároveň teda dokáže byť najdôležitejším článkom budovania odolnosti štátu. Ak je totiž civilné obyvateľstvo dostatočne pripravené čeliť týmto hrozbám, potom ich dokáže zvládnuť bez výraznejšej ujmy. Aj preto musí byť jednou z prvých priorít pri zabezpečovaní odolnosti štátu čo najlepšie začlenenie civilného obyvateľstva do jeho systému. Kľúčom k tomu je bezpochyby kvalitné vzdelávanie a informovanosť. Informovanosť sa týka čo najširšej distribúcie podstatných faktov o tom, čo a ako majú občania v rôznych krízových situáciách robiť. Kvalitné vzdelanie vedie k lepšiemu poznaniu sveta a je teda výborným nástrojom odolnosti človeka voči dezinformáciám, ale aj ďalším nekonvenčným bezpečnostným hrozbám.

Slovenská republika je postkomunistickým štátom a svoj systém odolnosti voči bezpečnostným hrozbám zdedila z obdobia svojho začlenenia do východného mocenského bloku. Išlo o systém, ktorý odrážal realitu vtedajšieho sveta a, odhliadnuc od jeho ideologického rámca, dobre reagoval na povahu a podobu vtedajšieho chápania bezpečnostných hrozieb. Išlo bezpochyby o prepracovaný projekt, ktorý vychádzal z aj dnes platného predpokladu, že pri budovaní odolnosti štátu je potrebný celospoločenský prístup. Po skončení studenej vojny však z tohto systému, jednak pre jeho ideologické nánosy, ale aj pre zmeny charakteru bezpečnostného prostredia či oklieštenie finančných prostriedkov, zostalo len torzo, o ktorom sa môžeme len domnievať, do akej miery a či vôbec reálne funguje. Zásadným problémom je však určite najmä to, že jeho vývoj z viacerých dôvodov neodzrkadľuje podstatné zmeny, na ktoré by mal reagovať.

Povolebná situácia a zmena vlády však môžu naznačovať opatrný optimizmus. Asi najvýznamnejším príznakom tejto zmeny je to, že po dlhých 16 rokoch bola v januári roku 2021 konečne aktualizovaná Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Dôležitosť tohto dokumentu spočíva najmä v tom, že definuje podstatné východiská a úlohy štátu v oblasti bezpečnostnej politiky na základe aktuálnych hrozieb a rizík. V tejto aktualizovanej bezpečnostnej stratégii sa však vôbec prvýkrát spomínajú napríklad hybridné a kybernetické hrozby, boj proti dezinformáciám, či odolnosť štátu a spoločnosti voči bezpečnostným hrozbám. Vzhľadom na tento fakt je úplne zjavné, že problematika odolnosti štátu je niečo, čomu nebola v Slovenskej republike dlhodobo venovaná náležitá systémová pozornosť.

Základné odporúčania v tejto súvislosti vychádzajú z už načrtnutého modelu celospoločenského prístupu k zabezpečeniu odolnosti štátu. Na jeho vrchole sú štátne inštitúcie, ktoré by mali v tomto smere prijať základné dokumenty týkajúce sa presnejšej identifikácie podstatných, najmä nekonvenčných bezpečnostných hrozieb a národného plánu, ako proti nim bojovať. To, že Slovenská republika začína túto oblasť brať konečne vážne naznačuje napríklad aj príprava Akčného plánu koordinácie boja proti hybridným hrozbám. Dôležité je tiež v tejto súvislosti dohodnúť normy

rozdelenia funkčných kompetencií medzi jednotlivé ministerstvá a orgány štátnej a verejnej správy. V tomto kontexte je určite vhodné vychádzať najmä zo spomínaných siedmych oblastí, ktoré sa týkajú zabezpečenia odolnosti štátu tak, ako boli definované na varšavskom samite NATO v roku 2016, resp. v ďalších dokumentoch Aliancie.

Vo sfére začlenenia súkromného sektora do vytváraného systému zabezpečenia odolnosti štátu je treba vytipovať tie firmy, výskumné inštitúcie, resp. odvetvia výroby, obchodu a služieb, ktoré môžu významnejším spôsobom napomôcť budovaniu kapacít v tejto oblasti. Na druhej strane je však treba, aj v súčinnosti so zahraničnými partnermi, prijať také opatrenia, ktoré by chránili štát pred prenikaním tých produktov, resp. väčších podnikateľských, či investičných projektov, ktoré môžu mať potenciál bezpečnostného rizika a ktoré môžu nejakým spôsobom znížiť mieru odolnosti štátu. Ako príklad tu možno uviesť najmä pôsobenie Číny a jej Belt and Road Initiative. Ide o program na prvý pohľad výhodných masívnych investícií, ktoré organizuje čínska vláda v rôznych častiach sveta. Investície smerujúce do strategickej infraštruktúry európskych železníc, letísk či prístavov, ako aj podmienky, ktoré si Čína pri ich realizácii dáva, však nepoukazujú iba na jej ekonomický záujem. Niektoré príklady už aj z prostredia členov Aliancie totiž naznačujú, že tieto aktivity môžu viesť k vnútornej destabilizácii a oslabeniu štátov, a sú teda nebezpečným nástrojom na zvyšovanie jej geopolitického vplyvu.²³

V oblasti civilného obyvateľstva a jeho začlenenia do systému zabezpečenia odolnosti štátu je treba dať dôraz najmä na zabezpečenie funkčného a dobre dostupného systému informovanosti o bezpečnostných hrozbách a toho, ako im čeliť. Už pri bežnom hľadaní informácií o systéme „civilnej ochrany a krízového plánovania“ bude totiž každému jasné, ako veľmi je táto oblasť, ktorá spadá pod Ministerstvo vnútra SR, informačne poddimenzovaná. V tejto súvislosti možno dať na zváženie už spomínaný spôsob informovanosti civilného obyvateľstva, ktorý je využívaný v Nórsku, Švédsku či pobaltských štátoch. V neposlednom rade je v tejto súvislosti treba dať dôraz aj na potrebu reforiem vo vzdelávacej oblasti. Už niekoľko rokov sa na Slovensku hovorí o znovuzavedení výučby predmetu branná výchova. Pri jeho vhodne nastavenom obsahu môže ísť o dôležitý doplnok vytvárania systému zabezpečenia odolnosti štátu. V súvislosti s úpravou obsahu vzdelávacieho systému však treba dať tiež výrazný dôraz na čo najširšie začlenenie mediálnej

²³ China's New Silk Road Into Europe Is About More Than Money. In: *Foreign Policy*, 2016, <https://foreignpolicy.com/2016/06/01/chinas-new-silk-road-into-europe-is-about-more-than-money/> (prístup: 6.11.2021); How A Chinese-Built Highway Drove Montenegro Deep Into Debt. In: *NPR*, 2021, <https://www.npr.org/2021/06/28/1010832606/road-deal-with-china-is-blamed-for-catapulting-montenegro-into-historic-debt> (prístup: 7.11.2021).

výchovy, resp. tých predmetov, ktoré budú mladých ľudí viesť ku kritickému uvažovaniu a rozpoznávaniu nástrah informačného prostredia.

Pre Slovenskú republiku vyplývajú z uvedeného nasledovné odporúčania:

Na úrovni štátnych inštitúcií:

- Prijat' základné dokumenty týkajúce sa identifikácie podstatných hybridných bezpečnostných hrozieb a národného plánu ako proti nim bojovať.
- Navrhnuť funkčnú schému zabezpečenia odolnosti kľúčových oblastí štátu, ktoré boli definované varšavským samitom NATO.
- Dohodnúť normy rozdelenia kompetencií medzi jednotlivé ministerstvá a orgány štátnej a verejnej správy týkajúce sa zabezpečenia odolnosti týchto kľúčových oblastí.

Na úrovni súkromného sektora:

- Vytipovať firmy, výskumné inštitúcie, resp. odvetvia výroby, obchodu a služieb, ktoré môžu významnejším spôsobom napomôcť budovaniu kapacít odolnosti štátu v definovaných kľúčových oblastiach.
- Prijat' také opatrenia, ktoré by chránili štát pred prenikaním tých produktov, resp. väčších podnikateľských či investičných projektov, ktoré môžu mať potenciál bezpečnostného rizika, a ktoré môžu nejakým spôsobom znížiť mieru odolnosti štátu.

Na úrovni civilného obyvateľstva:

- Zabezpečiť funkčný a dobre dostupný systém informovanosti o bezpečnostných hrozbách a toho, ako im čeliť.
- Zvážiť znovuzavedenie predmetu branná výchova, resp. jeho obsah týkajúci sa bezpečnostných hrozieb a spôsobov, ako im čeliť, zahrnúť do výučby iných, už existujúcich predmetov.
- Upraviť obsah vzdelávacieho systému tak, aby kladol výraznejší dôraz na mediálnu výchovu, resp. na výučbu tých predmetov, ktoré budú mladých ľudí viesť ku kritickému uvažovaniu a k rozpoznávaniu nástrah informačného prostredia.

Obranné výdavky a rozpočtová politika v novej strategickej koncepcii NATO

Tomáš Nagy, Barbora Hrozenská

Debata o mantre 2 % HDP

Členovia Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO) sa v roku 2014 zaviazali zvýšiť svoje obranné výdavky na úroveň, ktorá korešponduje s hodnotou 2 % HDP v jednotlivých krajinách. Tento spoločný záväzok spojencov je dnes jedným z najvýznamnejších symbolov adaptácie na nové bezpečnostné prostredie, a je zároveň aj symbolom nastolenia viac proporčného spôsobu zdieľania finančného bremena vo vnútri NATO.²⁴

V septembri 2014 hlavy štátov a vlád Aliancie vydali po aliančnom samite vo Walese vyhlásenie, ktoré malo za cieľ predstavovať koncepcnú odpoveď NATO na krízu, ktorá prebiehala na východe susednej Ukrajiny od jesene 2013. Táto kríza viedla jednak k najvýraznejšiemu zhoršeniu vzťahov medzi západom (NATO a EÚ) a Ruskom a je zároveň vo všeobecnosti vnímaná ako „turning point“, teda bod zlomu vo vnímaní európskej bezpečnosti.²⁵

Napriek skutočnosti, že dvojpercentný prísľub nie je právne záväzným pre členské štáty NATO, jeho politická váha je všeobecne vnímaná ako mimoriadne významná aj kvôli tomu, že je súčasťou aliančného diskurzu o optimalizovaní fungovania NATO cez spravodlivejšie a paritnejšie zdieľanie bremena najmenej od samitu aliancie v Rige v roku 2006.²⁶

Najčastejšou, po meritórnej stránke zjavne adekvátnou, kritikou 2-percentného prístupu k zdieľaniu bremena vo vnútri Aliancie je, že cieľi na vstupy namiesto toho, aby meral výstupy. Výdavky na úrovni 2 % hovoria len veľmi málo o skutočných schopnostiach krajiny v oblasti obrannej politiky a nemusia exaktne reflektovať pripravenosť, nasaditeľnosť a udržateľnosť síl. Rovnako tým, že ide o pomer k ekonomickej výkonnosti krajiny namiesto pomeru k celkovým výdavkom štátu, je otázne, či cez 2 % vieme skutočne

²⁴ *Wales Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (prístup: 28.10.2021).

²⁵ Techau, J.: *The Politics of 2 Percent: NATO and the Security Vacuum in Europe*. In: *Carnegie Europe*, 2.9.2021, <https://carnegieeurope.eu/2015/09/02/politics-of-2-percent-nato-and-security-vacuum-in-europe-pub-61139> (prístup: 28.10.2021).

²⁶ *Ibid*

merať prioritizáciu obrannej politiky štátu, keďže 2 % môžu predstavovať 3 % z výdavkov štátneho rozpočtu, rovnako však aj 1 % alebo 5 %. Napriek tejto skutočnosti NATO dnes nedisponuje žiadnou inou metodikou, resp. benchmarkom, ktorý by nadradil 2-percentné kritérium, a preto je jej plnenie z politického hľadiska rovnako relevantné, ako keby bol vecný základ 2-percentného pohľadu argumentačne „nepriestrelný“.²⁷

Aliancia je teda viazaná splniť cieľ deklarovaný ako *Defence Investment Pledge (DIP)* v rámci desaťročného časového rámca – ergo do roku 2024 – a to s perspektívou dlhodobej udržateľnosti po roku 2024.²⁸ Preto akýkoľvek signifikantný odklon od splnenia tohto cieľa by bol všeobecne považovaný ako dôkaz, že alianční členovia rezignovali na zdieľanie bremena a ako malú silu majú vlastné záväzky Aliancie. Vývoj obranných výdavkov od roku 2015 predstavuje významný predpoklad pre de facto naplnenie záväzku DIP, aj keď je pravdepodobné, že nie každý z 30 spojencov aj nominálne naplní tento záväzok – v prípade SR sa momentálne očakáva reálne, udržateľné a účelné priblíženie k hodnote 2 %, nominálne však SR pravdepodobne nealokuje na obranu ekvivalent 2 % HDP. Prirodzene, implikácie neplnenia 2-percentnej méty pre celkovú obranyschopnosť Aliancie sú výrazne odlišné v prípade menších a stredne veľkých spojencov, akým je napr. SR, ako v prípade nosných európskych aliančných členov, ako je napr. Nemecko.

V kontexte post-pandemickej situácie je takisto treba uviesť, že samotná deklarácia zo samitu vo Walese podmieňuje ambíciu 2 % na udržateľnom ekonomickom vývoji. Keďže globálna pandémia ochorenia COVID-19 bude mať dopad na verejné financie vo väčšine členských krajín NATO, je možné predpokladať inkorporáciu tejto skutočnosti pri vyhodnotení miery plnenia DIP v roku 2024.²⁹

Pozícia SR je pri debate o adekvátnosti 2 % dlhodobo konzistentná. Záujmom SR je mať NATO, ktoré je schopné plniť všetky hlavné úlohy (core tasks) a reagovať na meniace sa bezpečnostné prostredie spôsobom a v miere, ktorá je adekvátna výzvam a hrozbám.³⁰ Rovnako pozitívne je v SR hodnotená idea posilnenia zdieľania bremena vo vnútri Aliancie, medzi európskymi a severoamerickými spojencami. Toto zdieľanie bremena by sa však nemalo

²⁷ Chollet, D., Keil S., Skaluba C.: Rethink and replace two percent. In: *Atlantic Council*, 14.10.2020, <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/nato20-2020/rethink-and-replace-two-percent/> (prístup: 28.10.2021).

²⁸ Rynning, S.: NATO Must Put Its Money Where Its Mouth Is. In: *Carnegie Europe*, 2.6.2015, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/60271> (prístup: 28.10.2021).

²⁹ Gjedde, C.T.: Allied defence spending: enduring threats and new constraints. In: *Parlamentné zhromaždenie NATO*, 21.10.2021, <https://www.nato-pa.int/document/t/2021-allied-defence-spending-enduring-threats-and-new-constraints-tybring-gjedde-017-esc> (prístup: 28.10.2021).

³⁰ *Obranná stratégia SR*, https://www.mosr.sk/data/files/4286_obranna-strategia-sr-2021.pdf (prístup: 28.10.2021).

orientovať na striktné finančnú stránku a mal by byť zohľadnený prístup cez „3 Cs“ – cash (zdroje), capabilities (spôsobilosti) a commitments (príspevky do misií a operácií).³¹ Aj preto SR orientuje plnenie svojich záväzkov voči spojencom na zvyšovanie výdavkov, modernizáciu kľúčových spôsobilostí a takisto na aktívnu angažovanosť v oblasti medzinárodného krízového manažmentu.

Spoločné financovanie v NATO – hľadanie novej filozofie?

V kontexte debát o financovaní obranných aktivít je na pôde NATO, okrem tradičnej debaty o obranných výdavkoch, vidieť aj debatu o spôsobe financovania aliančných aktivít cez zmenu filozofie kreovania spoločného rozpočtu NATO. Súčasný generálny tajomník NATO Jens Stoltenberg presadzuje myšlienku, podľa ktorej by spojenci spoločne priamo financovali náklady operácií, ktoré sú vykonávané na spojeneckom území. Tento prístup predstavuje výrazný odklon od súčasného systému, v ktorom náklady na nasadenie zdieľajú štáty priamo participujúce na aktivite a nie celá Aliancia.³² Uplatnenie tohto mechanizmu by znamenalo, že náklady spojené napríklad s predsunutou spojeneckou prítomnosťou v pobaltských štátoch, kde je významne prítomná aj SR, by boli financované zo spoločného rozpočtu NATO. Zvažovaná je dnes aj možnosť, že by spojenci mohli investovať do modernizácie vojenských základní, do kapitoly adaptácie na klimatické zmeny, resp. do ochrany kritickej informačnej a komunikačnej infraštruktúry v kybernetickom priestore.

V súčasnom stave predstavujú spoločné rozpočty (oficiálne sú to tri rôzne rozpočty) NATO iba približne 0,3 % (cca. 2,6 mld. €) z celkových spojeneckých výdavkov na obranu a služby na financovanie civilného a vojenského personálu v sídle Aliancie, veliteľskej štruktúry a spoločnej vojenskej spôsobilosti, ako je napr. prieskumná letecká spôsobilosť AWACS. V roku 2021 sa spoločné financovanie NATO realizovalo podľa nasledovného kľúča: vojenský rozpočet 1,6 mld. €, civilný rozpočet 258,9 mil. €, NSIP (Program bezpečnostných investícií NATO) 710 mil. €. ³³

Podľa aktuálneho distribučného kľúča nesú Nemecko a USA najväčší podiel na spoločnom rozpočte NATO, pričom obe krajiny prispievajú zhruba 16,4 % rozpočtu. Tento kľúč bol, na základe tlaku americkej administratívy prezidenta D. Trumpa, v roku 2019 zrevidovaný tak, aby sa zvýšil podiel

³¹ Chollet, D., Keil S., Skaluba C.: Rethink and replace two percent. In: *Atlantic Council*, 14.10.2020, <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/nato20-2020/rethink-and-replace-two-percent/> (prístup: 28.10.2021).

³² NATO chief urges joint spending as budget debate rolls on. In: *AP*, 17.2.2021, <https://apnews.com/article/joe-biden-donald-trump-europe-jens-stoltenberg-642cebec45ef2cd2bde18dfac655ed29> (prístup: 28.10.2021).

³³ *Funding NATO*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm?selectedLocale=en

nemeckej kontribúcie a aby sa tým naplnila symbolika rovnomernejšieho financovania NATO. Okrem zmienených dvoch krajín, každý aliančný člen prispieva do spoločného rozpočtu NATO (tzv. priame financovanie) príspevkom, ktorý je odvodený od hrubého národného dôchodku (GNI) – de facto ekonomickej sily krajiny. V prípade SR ide o kontribúciu vo výške cca. 12,9 mil. € ročne.³⁴

Keďže rokovania o budúcom nastavení rozpočtu v NATO len začínajú, bolo by špekulatívne predvídať reálne kontúry budúceho spoločného rozpočtu NATO vybudovanom na báze novej filozofie. Debata o novej rozpočtovej filozofii bola naštartovaná priamo generálnym tajomníkom J. Stoltenbergom, ktorý navrhuje navýšenie rozpočtu o približne 20 miliárd USD počas nasledujúcich 10 rokov, pričom zvyšovanie spoločného financovania NATO by mohlo nastať najskôr od roku 2023, aj to len za predpokladu včasného nájdania konsenzu.³⁵

Dôvodom, prečo sa Aliancia baví o novom rozpočtovom prístupe, sú stále vyššie požiadavky na D&D (obrana a odstrašenie), nové domény pôsobenia NATO (vesmír a kyberpriestor) a vznik nových štruktúr a veliteľstiev, čo má evidentné rozpočtové implikácie. Napriek zmieneným skutočnostiam myšlienka zmeny nerezonuje jednoznačne pozitívne naprieč Alianciou. Zdržanlivé je najmä Francúzsko, ktoré nový typ rozpočtu nepovažuje za pridanú hodnotu pre francúzsku armádu a myšlienku generálneho tajomníka nateraz nepovažuje za dostatočne jasne vysvetlenú z pohľadu cielenia výdavkov. To je však objektívne pochopiteľným nedostatkom plynúcim z ranej fázy špecifikovania novej rozpočtovej filozofie.

Konštruktívnosť a otvorenosť: Pozícia Slovenskej republiky

Pre SR vyplývajú z predmetnej debaty predovšetkým nasledovné závery. Po prvé, kým nie sú jasne zadefinované požiadavky a kým nie je dohodnutý finálny rámec aktivít spadajúcich pod nový spoločný rozpočet, je ťažké hodnotiť samotnú finančnú výhodnosť pre jednotlivé krajiny – nevynímajúc SR. Ako možné negatívum a výzvu pre rezort obrany SR sa predovšetkým ukazuje potenciálny dopad na plánovanie rozpočtu MO SR. Keďže SR de facto nastupuje na postpandemickú konsolidáciu verejných financií (proces, ktorý potrvá niekoľko rokov, a ktorý bude „najbolestivejší“ už v nasledujúcich rokoch) je nepravdepodobné, že by kapitola MO SR dostala dodatočné navýšenie na nový typ spoločného rozpočtu, hlavne ak by to znamenalo

³⁴ Ibid

³⁵ d'Aboville, B.: Financing the post-Kabul Alliance: The challenges of the reform of NATO's common funding. In: *Fondation pour la recherche stratégique*, 27.9.2021, <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/financing-post-kabul-alliance-challenges-reform-nato-s-common-funding-2021> (prístup: 28.10.2021).

navýšenie príspevku rádovo v desiatkach miliónov eur ročne. Táto suma by sa musela nájsť a alokovať už v rámci rozpočtového limitu MO SR, s ktorým vláda SR počíta pre nasledujúce obdobia (minimálne do roku 2024). Priamou implikáciou je reštrukturalizácia investičných priorít rezortu a nepriamo potenciálne spomalenie modernizačných procesov v rezorte obrany, nateraz bez konkrétnej predstavy o projektoch a aktivitách s priamym dopadom.

Ako možné pozitívum sa javí predovšetkým možnosť zdieľania nákladov, ktoré boli doteraz hradené z vlastných zdrojov, napr. časť nákladov súvisiacich s prítomnosťou OS SR na Pobaltí. Aj keby v konečnom dôsledku boli finančné náklady pri novom rozpočte vyššie ako hodnota dividendy plynúcej napr. zo spolufinancovania nákladov eFP (t. j. predsunutá prítomnosť NATO v Pobaltí) cez spoločný rozpočet NATO, pre SR je dôležité posúdiť aj politickú stránku veci. Na jednej strane Aliancii objektívne rastú úlohy naprieč všetkými doménami, čo objektívne znamená vyššie nároky na investície, na strane druhej disponibilita zdrojov je dnes výzvou naprieč Alianciou.

Ak je záujmom SR posilniť zdieľanie bremena, je prirodzené, že akceptuje aj vyššie vstupy do spoločného rozpočtu, hlavne ak táto filozofia podporí motiváciu aliančných členov angažovať sa vo väčšom počte aktivít, ktoré majú nárok na príspevok zo spoločného rozpočtu. Aj preto sa SR stavia k predmetnej debate konštruktívne a s očakávaním, že k istej úprave rozpočtovej filozofie dôjde, nie však nevyhnutne v miere, ktorá bola artikulovaná J. Stoltenbergom na začiatku roka 2021.

Odporúčania pre MO SR:

- Spracovať analýzu ekonomických dopadov zvýšenia príspevku do spoločného rozpočtu Aliancie akonáhle bude upresnený návrh generálneho tajomníka NATO, na jej základe zaujať stanovisko.
- Podporiť otvorenie diskusie o zmene spôsobu vypočítania výšky výdavkov na obranu:
 - ad1)* z percenta HDP na percento výdavkov verejnej správy, príp. štátnej správy, čo by reálnejšie vyjadrovalo prioritizáciu obrannej politiky štátu oproti iným sektorom,
 - ad2)* z hľadiska toho, ktoré výdavky je možné definovať ako výdavky na obranu – pandémie ochorenia COVID-19, ale aj klimatické zmeny, zdôraznili význam nových bezpečnostných hrozieb a potrebu širšieho chápania pojmu bezpečnosť.
- Presadzovať synergie v nasmerovaní investícií v rámci NATO na jednej strane a obrannými výdavkami v kontexte SBOP Európskej únie na strane druhej (z hľadiska princípu „single set of forces“ Slovenskej republiky) – akékoľvek duplikácie by boli pre Slovensko ekonomicky neudržateľné a neefektívne.

Boj proti následkom klimatických zmien

Katarína Kertýsová*

Kontext: NATO a výzvy v oblasti životného prostredia

Severoatlantická aliancia venuje pozornosť výzvam v oblasti životného prostredia už viac ako 50 rokov, a to od zriadenia Výboru pre výzvy modernej spoločnosti (Committee on the Challenges of Modern Society, skr. CCMS) v roku 1969. Tento výbor koordinoval civilnú i vojenskú spoluprácu NATO a jeho členských krajín v sociálnej, zdravotnej i environmentálnej oblasti až do roku 2006, keď sa zlúčil s novovzniknutým programom Vedy pre mier a bezpečnosť (Science for Peace and Security Programme, skr. SPS).³⁶ NATO tiež vypracovalo viaceré štandardizačné dohody a usmernenia týkajúce sa ochrany životného prostredia, ktoré stanovujú špecifické postupy a normy pre vojenské kempy, manuály na ochranu životného prostredia pri vojenskom výcviku či manažment odpadu počas operácií, a i.

Klimatická zmena sa spomína ako jedna z bezpečnostných hrozieb už v strategickej koncepcii Aliancie z roku 2010. Absencia asertívnejšieho postoja NATO a konkrétnych aktivít v boji proti negatívnym vplyvom klimatickej zmeny na obranu a bezpečnosť bola spôsobená hlavne chýbajúcim konsenzom medzi členskými krajinami Aliancie a ich odlišným vnímaním závažnosti problematiky. Aj napriek tomu sa od roku 2010 podarilo zapracovať zmienku o negatívnych dopadoch zmeny klímy na bezpečnosť do spoločných deklarácií počnúc lisabonským samitom v roku 2010. Podľa spoločnej deklarácie zo samitu vo Walese z roku 2014 budú „kľúčové obmedzenia v oblasti životného prostredia a zdrojov, vrátane zdravotných rizík, zmeny podnebia, nedostatku vody a zvyšujúcich sa energetických potrieb, formovať bezpečnostné prostredie” v oblastiach a regiónoch, ktoré sú pre NATO dôležité.³⁷ V roku 2014 bol tiež prijatý Rámec pre zelenú obranu NATO (*Green Defence Framework*), ktorý rozpisuje konkrétnejšie ciele

* Autorka je vďačná Mgr. Natálii Sudakovovej za cenné rady a zdroje, ktoré prispeli k písaniu tejto kapitoly a odporúčaní.

³⁶ *Environment – NATO's stake*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm (prístup: 3.11.2021).

³⁷ *Wales Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (prístup: 3.11.2021).

a zámery v oblasti operačnej pripravenosti, ochrany životného prostredia a energetickej efektívnosti.³⁸

V júni 2021 na samite NATO došlo k zásadnej zmene vnímania predmetnej problematiky a zmena klímy sa stala jedným z hlavných bodov diskusie, čo bolo ešte pred pár rokmi takmer nepredstaviteľné. Členovia Aliancie potvrdili, že klíma je multiplikátorom hrozieb a zaviazali sa zaujať poprednú pozíciu v oblasti adaptácie a pochopenia dopadu zmeny klímy na bezpečnosť.

Spojenci tiež schválili Akčný plán reakcie na zmenu klímy, ktorý bude vykonávať agendu NATO pre zmenu podnebia v súvislosti s bezpečnosťou, ktorú spojenci odobrili ešte v marci 2021.³⁹ Tento plán, ktorý bude musieť Slovensko ako člen Aliancie naplňať, pozostáva zo štyroch cieľov:

- Zlepšiť povedomie o bezpečnostných hrozbách spojených so zmenou klímy. V tejto oblasti plánuje NATO každoročne vykonávať posudzovanie vplyvu klimatických a bezpečnostných zmien (tzv. Climate Change and Security Impact Assessment), ktoré bude analyzovať vplyv klimatických zmien na strategické prostredie, prostriedky, zariadenia, misie a operácie NATO. NATO tiež využije svoje vedecké a technologické programy s cieľom podporiť výskum vplyvu klimatických zmien na bezpečnosť.
- Adaptovať sa na zmenu klímy. V tejto oblasti plánuje NATO začleniť úvahy o zmene klímy do svojej práce v oblasti odolnosti, civilnej pripravenosti, obranného plánovania, zabezpečenia spôsobilostí, prostriedkov a zariadení, štandardov, inovácií, ako aj výcviku a pomoci pri prírodných katastrofách. Aliancia sa tiež výraznejšie sústreďí na zmenu klímy a s ňou spojenú potrebu adaptácie spôsobilostí pri procese obstarávania a spolupráce s priemyslom. NATO tiež posúdi, ako zmena klímy ovplyvní stratégiu obrany a odstrašenia.
- Prispiieť k zmierneniu dôsledkov zmeny klímy, predovšetkým v oblasti mapovania a následného znižovania vojenských emisií (na dobrovoľnej báze). Aliancia sa zaviazala vyvinúť celoaliančnú metodológiu a systém, pomocou ktorého NATO pomôže svojim členom vojenské emisie merať a následne sformulovať dobrovoľné ciele na ich zníženie. NATO tiež posúdi, do akej miery je zvýšenie inovatívnych nízkouhlíkových technológií realizovateľné na základe vlastných procesov obstarávania.
- Posilniť vzťahy s partnermi, ako aj s regionálnymi a medzinárodnými organizáciami, ktoré sú aktívne v oblasti bezpečnosti a klímy (vrátane OSN a EÚ). Aliancia sa tiež zaviazala prehĺbiť dialóg s občianskou spoločnosťou, akademickou obcou a priemyslom v oblasti klímy

³⁸ *Green Defence Framework*, https://natolibguides.info/ld.php?content_id=25285072 (prístup: 3.11.2021).

³⁹ *NATO Climate Change and Security Action Plan*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm (prístup: 3.11.2021).

a bezpečnosti. Počnúc rokom 2022 bude NATO usporadúvať medzinárodný klimaticko-bezpečnostný dialóg.

Očakáva sa tiež, že klíma bude jednou z prioritných oblastí, ktorej bude pri príprave strategickej koncepcie venovaná zvýšená pozornosť.

Analýza doterajšej bezpečnostnej a obrannej politiky

Aspektu environmentálnej bezpečnosti sa v obranných/bezpečnostných dokumentoch venuje Slovensko nasledovne:

- Biela kniha o obrane SR (2016)⁴⁰ túto problematiku nespomína.
- V Dlhodobom pláne rozvoja obrany do roku 2030⁴¹ nie je o tejto problematike žiadna zmienka.
- Bezpečnostná stratégia SR (2021) definuje klimatickú zmenu ako jednu z bezpečnostných hrozieb, ktorým SR čelí. Podľa nej dôsledky zmeny klímy predstavujú zásadný zásah do fungovania každej spoločnosti. K najväčším hrozbám spojeným so zmenou klímy stratégia zaraďuje stratu biodiverzity, kolaps ekosystémov a nerovnomerný prístup k prírodným zdrojom, najmä k vode. To „ohrozuje fungovanie spoločností, ekonomík a zvyšuje aj riziko vzniku a šírenia nebezpečných ochorení.“⁴² Klíma sa ako hrozba venuje stratégia aj v súvislosti s nútenou migráciou v dôsledku nedostatočných prírodných zdrojov.
- Obranná stratégia SR, ktorá vychádza z Bezpečnostnej stratégie SR, hovorí o potrebe zvýšenia energetickej efektívnosti činnosti MO SR a OS SR, čím sa zníži aj ich negatívny environmentálny vplyv, ako aj o riešení environmentálnej záťaže (časť VII). Stratégia ďalej spomína, že Slovenská republika vo výstavbe ozbrojených síl zabezpečí ich mobilitu, palebnú činnosť, nasaditeľnosť, udržateľnosť, flexibilitu, odolnosť, vrátane udržiavania odolných komunikačných a informačných systémov a ich obrany proti kybernetickému útoku, a spôsobilosť plnenia úloh v rôznych geografických a klimatických podmienkach tak, aby boli pripravené viesť vojenské operácie v širokom spektre vrátane operácií vysokej intenzity (časť III). Stratégia spomína zmenu klímy aj ako hrozbu v súvislosti s masívnou nelegálnou migráciou (časť II).⁴³

⁴⁰ *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*, https://www.mod.gov.sk/data/BKO2016_I.Q.pdf (prístup: 3.11.2021).

⁴¹ *Návrh Dlhodobého plánu rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030*, https://www.mosr.sk/data/files/3869_3561_dlhodoby-plan-2017.pdf (prístup: 3.11.2021).

⁴² *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*, https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf (prístup: 3.11.2021).

⁴³ *Obranná stratégia Slovenskej republiky*, https://www.mosr.sk/data/files/4286_obranna-strategia-sr-2021.pdf (prístup: 3.11.2021).

- Návrh Vojenskej stratégie hovorí o klimatickej zmene ako o hrozbe pri vojenských operáciách. Klíme sa venuje najmä v oblasti spôsobilostí, ktoré musí armáda v súvislosti s „častejšími extrémnymi výkyvmi počasia“ rozvíjať. Jednotky budú trénované tak, aby vedeli slúžiť aj v extrémnych podmienkach. Dokument tiež spomína potrebu rozširovania výzbroje, techniky či materiálového manažmentu.
- V rámci Koncepcie zamerania a podpory výskumu a vývoja v oblasti obrany s výhľadom do roku 2025 figuruje zelená obrana a znižovanie environmentálnej záťaže pri pôsobení ozbrojených síl medzi prioritnými oblasťami rezortného výskumu a vývoja do roku 2025.⁴⁴

Rezort obrany zatiaľ odkazy na zníženie uhlíkovej stopy vlastných činností nezaradil do najnovších strategických dokumentov. Iné strategické dokumenty na národnej úrovni, ktoré sa zaoberajú problematikou uhlíkovej stopy, energetickej náročnosti alebo iných oblastí environmentálnej udržateľnosti, nerozoberajú emisnú stopu ozbrojených síl. V koncepcných interných materiáloch sa však s touto myšlienkou pracuje. Predovšetkým v oblasti infraštruktúry budov a mobility pracuje MO SR pri nových projektoch s ambíciou znižovania uhlíkovej stopy.

SWOT Analýza

Silné stránky (Strengths):

- Prírodné bohatstvo v správe rezortu obrany môže slúžiť na zachytávanie uhlíka (ako tzv. „carbon sinks“). Správa vojenských lesov a majetkov SR, ako aj alternatívne a ekologické riešenia, ktoré sú vo vojenských lesoch implementované, by mohli byť príkladom pre ďalších členov aliancie.
- Od roku 2004 odovzdáva Slovensko ako členská krajina NATO svoje skúsenosti získané pri riešení environmentálnych záťaží súvisiacich s činnosťou sovietskej armády na našom území, a to predovšetkým v oblasti prieskumu, monitorovania a sanácie znečistených území. Prostredníctvom Programu Veda pre mier a bezpečnosť (SPS) boli Slovenskí experti v rokoch 2013 – 2017 súčasťou slovensko-mongolského projektu, aby vytvorili geodatabázu na zhodnotenie ekologickej situácie vojenských areálov (s dôrazom na činnosť bývalej sovietskej armády) na území Mongolska, s informáciami týkajúcimi sa ich prípadného negatívneho vplyvu na životné prostredie.⁴⁵ Rezort

⁴⁴ *Koncepcia zamerania a podpory výskumu a vývoja v oblasti obrany s výhľadom do roku 2025*, https://www.mosr.sk/data/files/4357_koncepcia-zamerania-a-podpory-vyskumu-a-vyvoja-v-oblasti-obrany-s-vyhľadom-do-roku-2025.pdf (prístup: 3.11.2021).

⁴⁵ NATO, <https://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/medzinarodna-spolupraca/nato.html> (prístup: 3.11.2021).

obransy má skúsenosť nielen s odstraňovaním environmentálnych záťaží a s posaňčným monitorovaním, ale aj s čerpaním finančných prostriedkov z Európskej únie na tento účel.⁴⁶

- Skúsenosť Vojenskej polície SR s odhaľovaním a prevenciou environmentálnej trestnej činnosti/envirokriminality a medzirezortná spolupráca v tejto oblasti.
- Rezort obrany nezačína úplne od nuly. Civilná časť rezortu obrany už zelené kroky a opatrenia aplikuje. Za zmienku stojí interná koncepcia zeleného ministerstva, akčný plán rozvoja čistej mobility či účasť na stretnutiach konzultačného fóra Európskej obrannej agentúry (EDA) pre udržateľnú energiu v odvetví obrany a bezpečnosti (CF SEDSS), ktorého sme členom.⁴⁷

Slabé stránky (Weaknesses):

- Nízka informovanosť a chýbajúce vzdelávanie a osвета zamestnancov a profesionálnych vojakov. Dôsledky zmeny klímy a zhoršovania životného prostredia na ozbrojené sily nie sú povinnou súčasťou výcvikových a vzdelávacích aktivít ozbrojených síl. Navyše je počet zamestnancov, ktorí sa na rezorte obrany tejto problematike venujú, nízky.
- Dekarbonizácia je v rámci OS SR vnímaná ako veľmi nízka prioritá a táto diskusia sa ešte len začína otvárať. Chýba metodológia, ktorá by umožnila systematické meranie a evidenciu emisií OS SR (emisná stopa ozbrojených síl sa v súčasnej dobe nemeria). Rovnako nedostatočná je evidencia dát/merateľných ukazovateľov pre zelené verejné obstarávanie v rámci rezortu obrany.
- Súčasné nastavenie procesu verejného obstarávania sa sústreďuje na najlacnejšie riešenia namiesto tých najekologickejších. K posudzovaniu vplyvov na životné prostredie (Environmental Impact Assessment, skr. EIA), ktoré je súčasťou obstarávania, sa pristupuje len formálne a bez hlbšej analýzy. Kvôli nedostatočnej evidencii dát a merateľných ukazovateľov sa dopad aktivít rezortu obrany na životné prostredie posudzuje ťažko.
- Zastaralá vojenská technika, ktorú má Slovensko k dispozícii, nie je šetrná voči životnému prostrediu. Na environmentálnu udržateľnosť sa nekladie dôraz ani pri konci životnosti vojenskej techniky, keď je potrebná jej modernizácia či výmena. Okrem toho ani infraštruktúra

⁴⁶ Čerpanie eurofondov na sanáciu environmentálnych záťaží sa stane realitou, <https://www.mosr.sk/33464-sk/cerpanie-eurofondov-na-sanáciu-environmentálnych-zataží-sa-stane-realitou/> (prístup: 3.11.2021).

⁴⁷ Hnátová, I.: Klíma v kontexte obrannej a bezpečnostnej politiky. In: Prednáška Euroatlantického centra (EAC), 12.10.2021, <https://www.fpvmv.umb.sk/klima-v-kontexte-obrannej-a-bezpečnostnej-politiky> (prístup: 3.11.2021).

OS SR, ani materiály, z ktorých je zastaralá vojenská technika vyrobená, nie sú usposobené na extrémne podmienky.

- Pokiaľ ide o import fosílnych palív, ktoré využívajú aj OS SR, je Slovensko takmer stopercentne závislé na jedinom dodávateľovi, a to Rusku, čo môže mať dopad na našu energetickú bezpečnosť.
- Nízka miera recyklácie a separovania odpadu v rámci rezortu obrany.
- Ako vyplýva z expertných rozhovorov vykonaných pre účely tejto štúdie, inovačný potenciál slovenského zbrojárskeho priemyslu je veľmi nízky.
- MO SR ani OS SR sa nevenujú monitorovaniu zmien v klíme a ich dopadu na naše operácie a misie v zahraničí. V tejto oblasti sa spoliehame na spôsobilosti a informácie poskytnuté spojencami.
- Slovensko je zo strategického hľadiska a z hľadiska krízového manažmentu slabo pripravené na to, aby čelilo klimatickej zmene a s ňou spojeným bezpečnostným výzvam. Z dôvodu chýbajúcich výskumných pracovísk a kvalitných laboratórií, ktoré by sme vedeli v prípade náказы a mutácie vírusových kmeňov využiť, sa Slovensko vie tiež len ťažko vysporiadať s rizikom biologického hazardu, ktoré je spojené so zmenou klímy.

Príležitosti (Opportunities):

- Spolupráca so súkromným sektorom v oblasti ekoinovácií. Rezort obrany má príležitosť nadviazať a prehĺbiť spoluprácu so startupovým ekosystémom na Slovensku, napríklad pri elektrifikácii vozidiel, v prípade odpadového hospodárstva či vývoja batérií a satelitných technológií, a i.
- Rezort obrany má tiež príležitosť podporiť súkromný sektor a akademickú obec na Slovensku uchádzať sa o granty NATO cez program Veda pre mier a bezpečnosť (SPS). Takéto projekty by mohli prispieť k vývoju udržateľných technológií a riešení vojenského alebo dvojakého využitia. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika je napríklad súčasťou medzinárodného projektu pod hlavičkou NATO SPS, ktorý sa v spolupráci s univerzitami v Brne, na Ukrajine a v Španielsku venuje vývoju batérií na báze lítium-síra.⁴⁸ Cieľom je, aby sa tieto batérie využívali v čo najširšom spektre aplikácií, vrátane vysokoenergetických strojov či elektromobilov.

⁴⁸ *Development of New Cathodes for Stable and Safer Lithium-Sulphur Batteries*, <https://nato-batteries.science.upjs.sk> (prístup: 3.11.2021). Slovenka vyvíjajúca batérie budúcnosti: Európa musí byť v ich výrobe sebestačná. In: *Trend*, 4. marec 2019, <https://www.trend.sk/trend-archiv/slovenka-vyvijajuca-baterie-buducnosti-europa-musi-byt-ich-vyrobe-sebestacna> (prístup: 3.11.2021).

- Záujem mladých o bezpečnosť a obranu. Mladšia generácia, narodená po studenej vojne, je skeptická a do veľkej miery spochybňuje samotný zmysel Aliancie. V centre jej pozornosti sú hrozby nevojnového charakteru ako dezinformácie, negatívny dopad nových technológií či zmena klímy a dôsledky pandémie, ktoré nepatria medzi tradičné úlohy ozbrojených síl. Väčší dôraz na klímu a jej dopad na bezpečnosť by mohol u mladých vzbudiť vyšší záujem o otázky spojené s bezpečnosťou a obranou, ako aj zvýšenie ich povedomia o aktivitách NATO v tejto oblasti.
- NATO vypracovalo šesť štandardizačných dohôd o ochrane životného prostredia, ktoré stanovujú špecifické postupy a normy pre vojenské kempy, manuály na ochranu životného prostredia pri vojenskom výcviku, či manažment odpadu počas operácií a i. Vďaka nim vie už teraz slovenská armáda nastavovať svoje jednotky pri konkrétnych vojenských činnostiach.
- V roku 2021 MO SR schválilo interný materiál Konceptia zeleného ministerstva: spoločne za čistejší a ekologickejší rezort obrany. Jej postupná implementácia je príležitosťou hľadať lepšie riešenia v štyroch kľúčových oblastiach, a to v oblasti energetickej efektívnosti, v rozvoji čistej mobility, pri ochrane životného prostredia a v oblasti zeleného verejného obstarávania. MO SR v súčasnosti pripravuje akčný plán rozvoja čistej mobility a akčný plán obnovy vybraných budov v správe MO SR.
- V súlade s koncepciou výskumu a vývoja do roku 2025 sa už dnes aktívne pracuje s myšlienkou „zelenej obrany“, ktorá sa implementuje v oblastiach, kde je to momentálne možné a technicky schodné, bez obmedzenia operačnej pripravenosti OS SR. Okrem toho financuje MO SR v rámci inštitucionálnej podpory analytickú štúdiu k alternatívnym pohonom vozidiel s možnosťou ich využitia v ozbrojených silách, ktorú vypracováva v rokoch 2020 – 2021 Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,⁴⁹ či analýzu klimatickej odolnosti veľkokalibrovej munície a ostatných výrobkov vojenského charakteru pod hlavičkou VTSU Záhorie, ktorá umožní vyradenie dvoch zastaralých klimatických komôr.⁵⁰ Tieto poznatky by mali byť následne aplikované v praxi.
- „Win-win solutions“. Zelená obrana je prospešná pre všetky zainteresované strany. Nižšie emisie a zelené technológie môžu pomôcť k zvýšeniu efektivity a dosahu vojenských operácií. Operačné výhody

⁴⁹ KONTRAKT č.: SEMOD-EL-76/9-137/2021-OdPV na rok 2021, https://www.mosr.sk/data/files/4294_kontrakt-mo-sr-a-aos-lm-2021.pdf (prístup: 20.9.2021).

⁵⁰ KONTRAKT č.: SEMOD-EL-76/6-62/2021-OdPV na rok 2021, https://www.mosr.sk/data/files/4295_kontrakt-mo-sr-a-vtsu-2021.pdf (prístup: 20.9.2021).

zahŕňajú zníženie logistických výziev spojených s prepravou palív na vojenské základne a bojiská, zníženie závislosti na zásobovacích konvojoch v oblastiach so zvýšeným rizikom nepokojov a konfliktu, ako aj finančnú úsporu. Nižšie využívanie lokálnych prírodných zdrojov a menšie znečistenie životného prostredia v teréne tiež môže prispieť k dobrej reputácii aliančných operácií, predovšetkým v oblastiach, kde nedostatok zdrojov už teraz ovplyvňuje živobytie a vedie k nepokojom.

- Diverzifikácia zdrojov energie za účelom energetickej bezpečnosti je v súlade so základným požiadavkami Aliancie v oblasti odolnosti (seven baseline requirements for national resilience). Pokiaľ ide o import fosílnych palív, ktoré využívajú aj OS SR, je Slovensko takmer stopercentne závislé na jedinom dodávateľovi, a to Rusku. Zavedenie využívania alternatívnych palív vo vojenskej technike by zvýšilo energetickú bezpečnosť OS SR, znížilo závislosť na zahraničných dodávkach energie, a uľahčilo by prechod na čisté zdroje energie. Znižovanie závislosti OS SR na fosílnych palivách tiež závisí od schopnosti Slovenska zvyšovať obnoviteľné zdroje energie (OZE) vo svojom energetickom mixe a je priamo ovplyvnená aj zavádzaním potrebnej infraštruktúry v rámci krajiny.

Hrozby (Threats): Implikácie klimatickej zmeny pre bezpečnosť Aliancie a OS SR v nasadení

Zmena klímy mení bezpečnostnú situáciu v štátoch a regiónoch, kde pôsobia spojenecké sily, a teda aj slovenskí vojaci. Extrémne zmeny počasia, búrky, záplavy a vlny horúčav môžu viesť k suchu, degradácii pôdy a následne aj k strate živobytia, nedostatku pitnej vody a potravín. To môže spôsobiť demografické zmeny, ako aj zvýšiť potenciál nedobrovoľnej migrácie, napätia až konfliktu v oblastiach záujmu Aliancie. So zmenou klímy súvisí aj zvyšujúce sa riziko biologického hazardu, ktorý sa prejavuje rozširovaním infekčných chorôb či mutáciou rôznych vírusových kmeňov, čo negatívne vplýva na zdravie obyvateľov Aliancie a môže spôsobiť ďalšie pandemické vlny.

Extrémne výkyvy počasia tiež menia fyzické prostredie a ovplyvňujú tak externé aktivity a operácie našich vojenských jednotiek v zahraničí. Rovnako ako miestni obyvatelia, aj vojaci OS SR môžu čeliť horúčavam, záplavám, práci v extrémnych podmienkach či nedostatku pitnej vody na misiách. Zmena klímy tiež vplýva na vojenskú techniku, naše základne a infraštruktúru či dostupnosť logistiky. Základná infraštruktúra, budovy a technika OS SR nie je extrémnym podmienkam dostatočne prispôbená. Zmena klímy tak ohrozuje plnenie samotných misií a hlavnú úlohu Aliancie, ktorou je zabezpečiť ochranu a bezpečnosť v euroatlantickom priestore.

So zmenou bezpečnostných výziev sa mení aj úloha ozbrojených síl. Pomoc pri katastrofách, epidémiách, povodniach, požiaroch či odstraňovaní

škôd bude patriť medzi vojenské činnosti, ktorých bude v Severoatlantickej aliancii pribúdať. Klimatická zmena zvyšuje na Slovensku výskyt extrémnych zrážok, ktorých priamym dôsledkom je vznik povodní. Mnohé obce a mestá, ktoré majú manažment povodňových rizík na starosti, nemajú kapacity ani prostriedky povodňiam adekvátne čeliť. Z dôvodov nedostatočného krízového riadenia sú v súvislosti s povodňami na pomoc civilným zložkám často nasadení vojaci. So stúpajúcim rizikom povodní a iných extrémov počasia bude podobných úloh pribúdať, na čo musia byť vojaci, ako aj technika OS SR pripravení.

Ozbrojené sily do veľkej miery prispievajú svojou činnosťou k degradácii životného prostredia a zmene klímy, a to hlavne náročnými logistickými požiadavkami na operácie či presuny. Využívaním kontajnerových lodí a nákladných lietadiel pri vojenských operáciách a cvičeniach a vysokou spotrebou fosílnych palív vytvárajú ozbrojené sily aliancie uhlíkovú stopu v regiónoch, kde pôsobia. Prevádzkovanie nádrží pohonných hmôt predstavuje možné riziko pre podzemné vody a horninové prostredie v prípade úniku nebezpečných látok do vody a pôdy.

Okrem vysokej energetickej náročnosti a spotreby paliva ozbrojené sily Aliancie tiež vytvárajú neudržateľný tlak na prírodné zdroje. Zabezpečenie dostatočných dodávok vody a potravín pre príslušníkov vojenských misií a cvičení sú logisticky náročné a z ekologického hľadiska neudržateľné. Problematická je nielen spotreba, ale aj pohyb zásob a ďalších potrebných materiálov. Preprava paliva v zóne konfliktu sa často stáva terčom nepriateľských síl, čo zvyšuje pravdepodobnosť ekologickej katastrofy. Okrem základných potravín a paliva je prepravovaná aj munícia, pásová a iná vojenská technika, čo si vyžaduje ďalšie palivo.

V neposlednom rade treba spomenúť územia a lokality, ktoré boli kontaminované vojenskou činnosťou v minulosti a predstavujú potenciálne závažné environmentálne a zdravotné riziká do dnešného dňa.

Odporúčania pre MO SR

Na domácej úrovni:

1. Podporiť z prostriedkov MO SR výskum a vývoj udržateľných technológií a rozvíjať technologickú spoluprácu so súkromným sektorom. MO SR by malo nadviazať a prehĺbiť spoluprácu so startupovým ekosystémom na Slovensku, napríklad pri elektrifikácii vozidiel, v prípade odpadového hospodárstva či vývoja batérií a satelitných technológií, kde prichádzajú slovenské firmy na trh s inovatívnymi riešeniami. Nástrojom podpory takejto spolupráce môže byť Akcelerátor obranných inovácií (NATO Defence Innovation Accelerator (DIANA)) a nadväzujúci Inovačný fond NATO (NIF), ktoré nadobudnú plnú účinnosť v roku 2022.

2. Nastaviť schému vzdelávania zamestnancov o dôsledkoch zmeny klímy a zhoršovania životného prostredia na ozbrojené sily a vytvoriť styčný bod alebo organizačnú zložku v rámci rezortu obrany, ktorá bude pokrývať energeticko-klimatickú agendu.
3. Uchádzať sa o viac grantov NATO cez program Veda pre mier a bezpečnosť (SPS). Formou konzultácií alebo poradenstva by malo MO SR podporiť slovenské univerzity, inštitúcie a súkromné firmy zapojiť sa do spoločných výskumných projektov v rámci NATO cez program SPS s cieľom vyvinúť udržateľné technológie a riešenia vojenského alebo dvojakého využitia.
4. Zmeniť verejné obstarávanie. Pri obstarávaní výstroje, výzbroje, vojenskej techniky a iných systémov by sa malo MO SR riadiť nielen finančnými kritériami, ale tiež klásť väčší dôraz na udržateľnosť a ekologickosť materiálov (obstarávať „nazeleno“).
5. Zvýšiť prioritu dekarbonizácie armády a zlepšiť strategickú komunikáciu smerom k OS SR. Je potrebné zvýšiť povedomie, na všetkých úrovniach o tom, že nižšie emisie a zelené technológie môžu pomôcť k zvýšeniu efektivity a dosahu vojenských operácií. Komunikácia smerom k OS SR by sa mala sústrediť na *príležitosti*, ktoré zelené inovácie a zvýšenie efektivity vojenských činností priniesú, a nie len na potrebu zníženia vojenských emisií. Slovensko by malo tiež podporiť zdieľanie nadobudnutých skúseností a osvedčených postupov medzi členmi Aliancie, ktorí zelené technológie a riešenia vo svojich rezortoch obrany už implementujú.
6. Posilniť strategickú komunikáciu smerom k širšej verejnosti vrátane netradičnej „nebezpečnostnej“ komunity (ktorá zahŕňa napríklad umelcov či vedcov) a mladých. MO SR by malo pri príprave komunikačných kampaní sústrediť väčšiu pozornosť predovšetkým na mladých, ktorí sa k vojenskej obrane a Severoatlantickej aliancii stavajú skepticky. Priblíženie toho, že sa MO SR ako člen Aliancie zaviazalo venovať väčšiu pozornosť hrozbám spojeným so zmenou klímy, či novým technológiám, ktoré sú blízke mladším generáciám, by u nich mohlo zvýšiť záujem o témy spojené s bezpečnosťou a obranou. Okrem podujatí zameraných na mládež, akým bola napríklad diskusia o NATO počas letnej školy diplomacie Štefana Osuského, by boli prínosné aj audiovizuálne kampane (vrátane podcastov) a kampane cez sociálne siete (vrátane Instagramu a TikToku). Je dôležité, aby sa na koncepcii týchto kampaní podieľala aj táto cieľová skupina.
7. Nasledovať príklady spojencov, ktorí vyvíjajú a implementujú aktivity v oblasti udržateľnosti, inovácií a ekologických riešení. Stretnutia Severoatlantickej rady sú skvelou platformou, kde môžu spojenci tieto získané skúsenosti zdieľať.

Na úrovni Aliancie:

1. Rezort obrany by mal podporiť potrebu znižovania vojenských emisií v rámci NATO, ako aj dobrovoľný cieľ na ich zníženie, ktorého prípravou bol generálny tajomník Jens Stoltenberg na júnovom summite v Bruseli poverený. Rovnako dôležité je podporiť vývoj celoaliančnej metodológie a systému, pomocou ktorého by NATO pomohlo svojim členom vojenské emisie merať. Túto metodológiu by mal rezort obrany následne implementovať na domácej úrovni. Keď bude emisná stopa našich ozbrojených síl známa, rezort obrany by mal prijať cieľ stanovený Alianciou ako záväzný.
2. V rámci procesu obranného plánovania NATO (NATO Defence Planning Process), by mohlo MO SR podporiť nastavenie zelených cieľov spôsobilostí, ktoré budú musieť členovia Aliancie plniť. Takéto ciele by mohli zahŕňať napríklad 25-percentné zvýšenie palivovej účinnosti, vyššie ekologické štandardy v nových vojenských zariadeniach či čistejšie inovátné riešenia pre vojenskú techniku a podporné riešenia. MO SR by tiež malo podporiť nastavenie nových štandardov, predovšetkým prechod od politiky jednotného paliva („single fuel policy“) smerom k biopalivám a syntetickým palivám.
3. Rezort obrany by mal podporiť, aby budúce vojenské výdavky smerovali aj na výskum a vývoj udržateľných zelených technológií. Je potrebné premyslieť, čo sa ráta ako rozpočtový výdavok na obranu a zahrnúť sem aj výdavky spojené s bojom proti hybridným hrozbám, s klimatickými zmenami či ekonomickou odolnosťou. Reforma povinnej 2-percentnej hranice rozpočtových výdavkov na obranu by podnietila členské štáty neinvestovať len do vojenských spôsobilostí.
4. Podporiť, aby sa úvahy o zmene klímy začlenili do všetkých oblastí práce Aliancie – od vojenského výcviku cez plánovanie a rozvoj vojenských spôsobilostí až po obstarávanie.
5. Podporiť posilnenie spolupráce s partnermi, ako aj s regionálnymi a medzinárodnými organizáciami, ktoré sa problematike klímy a bezpečnosti venujú, ako napríklad EÚ, OSN, OBSE, Africká únia a ďalšie. Potenciál na prehĺbenie spolupráce v oblasti klímy je najväčší medzi NATO a EÚ. Klíma nie je súčasťou 74 oblastí, na ktorých NATO a EÚ spolupracujú, a nespomína sa ani v spoločnom vyhlásení o spolupráci medzi EÚ a NATO z roku 2018. Trénovanie v extrémnych klimatických podmienkach je ďalšia oblasť, kde by bolo zintenzívnenie spolupráce medzi NATO a EÚ prospešné. Rovnako potrebné je prehĺbenie civilno-vojenských synergii.
6. Nesústrediť pozornosť len na to, ako sa potrebujú naše vojenské jednotky a materiály *prispôbiť* meniacim sa a extrémnym klimatickým podmienkam, ale aj na to, ako lepšie *predvídať*, kde môžu klimatické zmeny vyvolať nestabilitu a konflikt. MO SR by malo podporiť

monitorovanie zmien v klíme a ich dopad na naše operácie a misie v zahraničí investíciou do systémov včasného varovania, diaľkového snímania, umelej inteligencie či veľkých dát, ako aj podporou zlepšenia zdieľania spravodajských informácií medzi členmi Aliancie.

7. Prideliť národného odborníka do plánovaného Centra excelentnosti pre klímu a bezpečnosť, ktoré bude otvorené v Kanade.
8. OS SR by sa mali zapájať do spoločných aktivít a cvičení v rámci Aliancie. Účasť na nadchádzajúcom cvičení *Capable Logistician*, ktoré sa bude konať v roku 2023 v Čechách, bude príležitosťou otestovať nové technológie na úsporu energie.

Zlepšenie využitia technologických možností

Barbora Hrozenská

Súčasný stav rozvoja Emerging & Disruptive Technologies (EDTs) na Slovensku a v Severoatlantickej aliancii

Význam nových technológií pre sektor obrany

Udržanie strategickej technologickej prevahy NATO je kľúčové pre vedenie operácií Aliancie, pre politické rozhodovania či odstrašenie. Zastaralé systémy sa môžu stať zraniteľnými z dôvodu ich vyradenia či znefunkčnenia novými technológiami, z ktorých mnohé sú už dnes dostupné v civilnom sektore. Spojenci nemôžu považovať technologickú prevahu štátov NATO za samozrejmosť. Čína (v rámci svojej MCF – Military-Civil Fusion Strategy), Rusko, ale aj ďalšie štáty a neštátni aktéri vyvíjajú nové technológie, a ak Aliancia nepristúpi k prehodnoteniu svojich možností, začne za týmito štátmi a entitami zaostávať.

Cestovná mapa NATO k Emerging and Disruptive Technologies (ďalej len EDTs) z decembra 2019 a následne Správa NATO STO (Science and Technology Organization) z marca 2020 s názvom „Science and Technology Trends 2020-2040“ identifikovala 8 vznikajúcich a disruptívnych technológií, ktoré môžu mať vplyv na operácie a aktivity NATO a formovanie nových vojenských spôsobilostí členských štátov v najbližších desiatich až dvadsiatich rokoch. Prehľad týchto technológií a niektorých možností ich využitia obsahuje tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1: Vybrané oblasti očakávaného vplyvu EDTs v obrane

	PRÍLEŽITOSŤ	HROZBA
UMELÁ INTELIGENCIA	C4ISR	zraniteľnosť voči
	využívanie virtuálnych asistentov	kybernetickým útokom
	riadenie operácií	dezinformácie (napr.
	výkon úloh 4D (dull/dirty/dangerous/dear)	deep fake)
	vojenské lekárstvo, diagnostika, výkon	IEDs – vznik novej
	operácií	generácie výbušných
	vojenský tréning	zariadení menej
		citlivých na tradičné
		protiopatrenia

	PRÍLEŽITOSŤ	HROZBA
DÁTA	C4ISR (rýchlosť prenosu informácií, presnosť) SA, EWS komunikácia (napr. 5G) real-time monitoring urýchlenie politicko-vojenského rozhodovania S&T (vďaka rýchlejšej analýze dát – napr. senzory)	presnosť útokov (fyzických aj kybernetických) informačné operácie lokalizácia maskovaných a chránených cieľov
AUTONÓMNE SYSTÉMY	zmena štruktúr armád (nahradenie „živých“ vojakov) UxV – manévrovateľnosť, letalita útokov obranne plánovanie – viacfaktorové, komplexnejšie smallsats (malé satelity) rýchle 3D modelovanie prostredia HPRF zbrane	cielené útoky (napr. terorizmus) malé straty na životoch útočníkov infiltrácia nepriateľa (napr. nano-UAV)
KVANTOVÉ TECHNOLOGIE	výpočtová technika, optimalizácia, simulácia sofistikované kódovanie citlivejšie senzory – rozvoj counter-stealth radarov moderné PNT umožnia operácie v priestoroch mimo dosah GPS (napr. operácie pod hlbokým ľadom)	útoky na šifrované systémy rozhodovacia výhoda v prípade kvalitnejších kvantových technológií než má NATO
BIOTECHNOLOGIE	ľudské vylepšenia – exoskelety, neuro-elektronika biomedicina – CBRN protiopatrenia personalizovaná medicína (výživa, zvládanie stresu) genetické inžinierstvo prediktívna diagnostika formou biomarkerov na odhalenie „nedostatkov“ (imunologických, fyziologických,...) heads-up displeje	syntetická biológia nové patogény „supervojaci“ neurologicky a fyziologicky silnejší nepriateľa
NADZVUKOVÉ SYSTÉMY	ISR efektívny útok	neskorá detekcia útokov (kvôli rýchlosti) obmedzené možnosti obrany
VESMÍR	PNT – presnosť útokov, navigácia CSAR (Combat Search and Rescue) predpovedanie počasia C4ISR BDA – odhad bojových škôd komunikácia ťažko detekovateľné PCL radary	ASAT systémy jamming (rušenie prenosu), spoofing (zmena dát) detekcia aktivít spojencov na veľkú vzdialenosť vesmírny odpad – bezpečnostné aj environmentálne riziko
INOVATÍVNE MATERIÁLY	3D tlač extrémne odolné materiály (tepelné štity a pod.) membrány na ochranu pred biochemickými útokmi tak ľahká technika, že ju bude možné vsíť do odevov	postupom času čoraz jednoduchšia dostupnosť týchto technológií umožní ich zneužitie na nepriateľské účely

Zdroj: NATO, 2020b

Skratky:

BDA – battle damage assessment

CBRN – Chemical-Biological-Radiological-Nuclear

C4ISR – command, control, communications, computers, intelligence, surveillance, reconnaissance

EWS – early warning systems

HPRF – high-power radio frequency

IED – improvised explosive devices

PCL – passive coherent location

PNT – positioning, navigation, timing

SA – situational awareness

S&T – science and technology

UxV – unmanned vehicles

Od tohto momentu sa EDTs čoraz častejšie objavujú v dokumentoch NATO o vízii a úlohách Aliancie v najbližších 10 rokoch (NATO 2030 Young Leaders Group Report;⁵¹ komuniké zo summitu NATO z júna 2021;⁵² expertná správa NATO 2030: United for a New Era – november 2020;⁵³ ale aj staršia NATO Strategic Foresight Analysis z roku 2017⁵⁴). V marci 2021 ministri obrany členských štátov NATO prijali Koherentnú implementačnú stratégiu k EDTs.⁵⁵ Na okamžité riešenie boli identifikované umelá inteligencia a dáta, ktoré predstavujú akýsi základ ostatných EDTs. Pre každú z uvedených oblastí bude Aliancia postupne prijímať špecifické plány, ktoré budú implementované spojencami v spolupráci s NATO Innovation Board.

Nástroje podpory EDTs v NATO

Aliancia pripravuje dve nové iniciatívy, ktorých cieľom bude podporiť transatlantickú spoluprácu pri vývoji kritických technológií, zabezpečiť interoperabilitu a využiť inovácie v civilnom sektore na vojenské a obranné účely formou zapojenia startupov a akademickej sféry. Ide o civilno-vojenský Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA) a Inovačný fond NATO (NATO Innovation Fund, NIF).

DIANA bude zahŕňať testovacie centrá naprieč štátmi Aliancie a bude spravovať databázu dôveryhodných zdrojov investícií. NIF, ako doplnok

⁵¹ *NATO 2030: Embrace the Change, Guard the Values. A Report by the NATO 2030 Young Leaders Group – for this Generation and the Next*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/2/pdf/210204-NATO2030-YoungLeadersReport.pdf (prístup: 20.9.2021).

⁵² *Brussels Summit Communiqué*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (prístup: 20.9.2021).

⁵³ *NATO 2030: United for a New Era*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (prístup: 20.9.2021).

⁵⁴ *Strategic Foresight Analysis*, https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf (prístup: 9.10.2021).

⁵⁵ *Foster and Protect: NATO's Coherent Implementation Strategy on EDTs*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_184303.htm? (prístup: 20.9.2021).

k tejto iniciatíve, bude fungovať ako nadnárodne financovaný fond, do ktorého môžu spojenci prispieť na báze dobrovoľnosti (opt-in). Fond bude podporovať začínajúce firmy (startupy) aktívne v oblasti EDTs. Kým EÚ už má funkčné finančné mechanizmy na podporu obranného priemyslu ako sú EDF (Európsky obranný fond) a EDIDP (Program rozvoja európskeho obranného priemyslu), NATO na interných rokovaniach zdôrazňuje potrebu flexibility pri financovaní rozvoja a obstarávaní EDTs.

Zakladajúce dokumenty, ako aj model financovania DIANA a NIF, majú byť dohodnuté v prvom štvrťroku 2022. Ministerstvo obrany má teda práve teraz priestor na vyjednávanie a presadzovanie takej formy zapojenia, ktorá umožní rozvoj špecifických obranných spôsobilostí Slovenska v najbližších rokoch.

Jedna zo zvažovaných možností je, že DIANA a NIF by mali tvoriť akúsi alternatívu k EDF. Ten je zameraný na podporu výskumu a vývoja v strategických oblastiach EÚ špecifikovaných o. i. v procese CARD (koordinované ročné preskúmanie v oblasti obrany). Rozdiel však môže byť v spôsobe financovania. EDF funguje na princípe súťaže – konzorciá sa prihlasujú na výzvy a najlepší projekt vyhráva. Tým sa síce možno dosiahne kvalita a výhodná cena, ale zároveň sa prehlbujú nerovnosti medzi krajinami, pretože skúsenejšie štáty majú zväčša väčšiu šancu vyhrať.

Tabuľka č. 2: Alternatívy financovania EDTs z NIF – výhody a negatíva

SÚŤAŽ		ALOKÁCIA	
Plusy	„najlepší vyhráva“ efektívne využitie všetkých financií	Plusy	rovnomernejšie zapojenie štátov
Minusy	nerovnomerná distribúcia projektov naprieč krajinami vznik dvojrychlostnej aliancie z hľadiska inovačného tempa	Minusy	v prípade nedostatočnej kvality projektov hrozba nevyčerpania všetkých alokovaných financií a teda spomalenie rozvoja EDTs na úrovni NATO

Zdroj: Vlastné spracovanie

Alternatívou zapojenia by bol princíp predschválených rozpočtových balíkov. Každá krajina by v rámci fondu mala predschválený balík peňazí, avšak aby ho získala, musela by predložiť kvalitný projekt/zapojiť sa do kvalitného konzorcia. Plusom takejto formy financovania je rovnomernejší vývoj spôsobilostí naprieč členskými štátmi. Rizikom je naopak hroziaca neschopnosť niektorých štátov/konzorcií predložiť dostatočne kvalitný projekt, čím by zostávala časť financií nevyužitá a rozvoj spôsobilostí Aliancie ako celku by postupoval pomalšie (ak by sa dané predschválené financie nemohli dodatočne realokovať na iné, úspešnejšie projekty).

EDTs a Slovensko

Z koncepcného hľadiska Slovensko pri téme EDTs preberá do svojich dokumentov trendy NATO a EÚ. Koncepcia zamerania a podpory výskumu a vývoja v oblasti obrany s výhľadom do roku 2025, ktorú MO SR zverejnilo na jar 2021, hovorí o desiatich prioritách, na ktoré bude v najbližšom období zameraný výskum a vývoj na podporu obrany štátu.⁵⁶ Koncepcia sa dá čítať aj ako reakcia Slovenska na vývoj EDTs na medzinárodnej úrovni. Zaujímavosťou je, že jedinou oblasťou, ktorá sa vyskytuje vo všetkých porovnávaných dokumentoch (SR, EÚ aj NATO), je vývoj vesmírnych technológií.

Tabuľka č. 3: Zameranie obranného výskumu – SR, NATO, EÚ

	MO SR	NATO	EÚ
Zelená obrana	x		
Autonómne systémy	x	x	
Umelá inteligencia	x	x	
Bezpilotné systémy, vývoj v oblasti letectva	x		x
Vesmírne technológie	x	x	x
Veľkokapacitné dáta a pokročilá analytika	x	x	
Kybernetická obrana a bezpečnosť	x		x
Inovatívne výroby a materiály	x	x	
Pozemné bojové schopnosti	x		x
Krizový manažment	x		
Nadzvukové zbraňové systémy, vzdušná nadvláda		x	x
Kvantové technológie		x	
Biotechnológie		x	
Informačná prevaha			x
Logistické a lekárske podporné kapacity			x
Námorná ovládateľnosť			x
Kontrola priestoru pod hladinou, odolnosť na mori			x
Vzdušná mobilita			x

Zdroje: EDA⁵⁷, MO SR⁵⁸, NATO⁵⁹

⁵⁶ MO SR vychádzalo z analýz STO NATO (Trendy v oblasti vedy a výskumu 2020-2040) a EÚ/EDA (Plán rozvoja spôsobilostí z roku 2018 a hodnotiaca správa CARD 2020) a tiež z odporúčaní GŠ OS SR.

⁵⁷ EDA (2018), *The EU Capability Development Priorities*, <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-publications/eda-brochure-cdp.pdf> (prístup: 20.9.2021).

⁵⁸ *Koncepcia zamerania a podpory výskumu a vývoja v oblasti obrany s výhľadom do roku 2025*, https://www.mosr.sk/data/files/4357_koncepcia-zamerania-a-podpory-vysku-mu-a-vyvoja-v-oblasti-obrany-s-vyhľadom-do-roku-2025.pdf (prístup: 20.9.2021).

⁵⁹ *Science & Technology Trends 2020-2040*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf (prístup: 20.9.2021).

Pri cenách za vývoj nových technológií⁶⁰ je suma, ktorú MO SR v súčasnosti vyčleňuje na výskum a vývoj, len symbolickým príspevkom. Plánované výdavky na výskum a vývoj v roku 2021 sú 2 000 000 eur – čo je 0,12 % podiel na celkových obranných výdavkoch Slovenska.⁶¹

Vzhľadom na vysokú cenu a potrebnú špecializáciu sú v súčasnosti EDTs efektívne rozvíjané najmä v rámci projektov s dvojitém využitím (dual-use). To platí nielen pre Slovensko, ale aj pre akékoľvek iné „veľké“ štáty NATO. Civilno-vojenské partnerstvá, resp. využívanie výsledkov civilného komerčného vývoja na vojenské a obranné účely, je už dnes bežnou praxou.⁶² Spolupráca medzi ministerstvom obrany a civilným sektorom na Slovensku je však momentálne pomerne obmedzená. Pre naštartovanie akýchkoľvek aktivít v oblasti EDTs na Slovensku bude nadviazanie spolupráce s firmami zlomovým bodom pri rozvoji inovačného obranného potenciálu štátu.

Cesta k lepšiemu využitiu nových technologických možností v sektore obrany pozostáva z piatich krokov:

1. *Zmapovať stav slovenského priemyslu s cieľom nadviazať civilno-vojenskú spoluprácu s vybranými subjektami v oblasti EDTs*

Rezort obrany musí poznať súkromnú a akademickú sféru na Slovensku. Musí zistiť, aké firmy v krajine pôsobia, čomu sa venujú, aká je ich štruktúra z hľadiska veľkosti (veľké podniky, SMEs⁶³, startupy) a zamerania (elektrotechnika, mikročipy, satelitná technológia, biotechnológia, IT, výpočtová technika,...). Na základe toho môže identifikovať firmy, príp. akademické inštitúcie, schopné vyvíjať a vyrábať technológie s potenciálnym využitím v obrane, tieto firmy aktívne osloviť, sprostredkovať im informácie o možnom zapojení do projektov EÚ/NATO či medzinárodných konzorcií.

⁶⁰ Napr. len priame príspevky na výrobenie pomerne jednoduchej prvej slovenskej družice boli približne 400 000 eur, pričom nešlo o prelomovú technológiu, súčasťou ktorej by musel byť rozsiahlejší výskum (celkovú cenu projektu autori odhadujú na 1 milión eur). Bližšie info: *Ako to bolo s financovaním skCube*. In: *Aktuality*, 2. 12. 2019, <https://zive.aktuality.sk/clanok/143791/ako-to-bolo-s-financovanim-skcube-dlhy-sme-zatiahli-z-vlastneho/> (prístup: 20.9.2021).

⁶¹ *Národný plán vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie*, interný dokument.

⁶² Známy je napríklad prípad zákazky amerického ministerstva obrany na nákup smart okuliarov na virtuálnu realitu HoloLens 2 – IVAS (Integrated Visual Augmented System) od spoločnosti Microsoft, ktoré vychádzajú z okuliarov pre virtuálnu realitu využívaných bežne v civilnom sektore. US armáda ich plánuje využiť na výcvik vojakov a zlepšenie schopností orientácie v priestore. Cena kontraktu je 479 miliónov USD. Bližšie info: *How the Army plans to use Microsoft's high-tech HoloLens goggles on the battlefield*. In: *CNBC*, 6.4.2019, <https://www.cnn.com/2019/04/06/microsoft-hololens-2-army-plans-to-customize-as-ivas.html> (prístup: 20.9.2021).

⁶³ Small and medium-sized enterprises – malé a stredné podniky.

2. *Zlepšiť spoluprácu s Ministerstvom hospodárstva Slovenskej republiky a Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky*

Kompetenčné nejasnosti a presahy jednotlivých rezortov v oblasti slovenského obranného priemyslu by mohla odstrániť užšia medzirezortná spolupráca. V prípade MH SR je nevyhnutná okrem iného z hľadiska prehľadu o stave priemyselnej štruktúry Slovenskej republiky.⁶⁴ Spolupráca s ministerstvom školstva je relevantná najmä pri téme vesmírnej politiky, ktorú má v gescii Slovenská vesmírna kancelária. Implementačná časť agendy vrátane vesmírneho priemyslu spadá do kompetencie agentúry SARIO pod Ministerstvom hospodárstva SR.⁶⁵

3. *Spracovať vlastnú národnú koncepciu rozvoja EDTs*

Na základe poznania možností priemyslu Slovenskej republiky a potrieb OS SR musí rezort obrany spracovať vlastnú národnú koncepciu rozvoja EDTs. Táto koncepcia by mala byť využiteľná aj pre potreby NATO a EÚ (s cieľom zabrániť vzniku duplicit medzi EÚ/NATO).

4. *Posilniť rezortné kapacity ľudsky aj organizačne*

Spolupráca so súkromným sektorom v oblasti EDTs, ale aj mimo týchto nových technológií, si vyžaduje zvážiť štrukturálne zmeny v rezorte obrany tak, aby rezort vyčlenil pre túto agendu dostatočný priestor na realizáciu. V zahraničí existujú na ministerstvách obrany celé oddelenia, ktorých agendu tvorí komunikácia s priemyslom. Nemusí ísť pritom len o veľké štáty. Dobrým príkladom sú napr. aj Estónsko (často označované ako nový európsky líder v IT), Litva, Lotyšsko alebo Cyprus.

5. *Podporovať špecializáciu a výskum/vývoj slovenských „niche capabilities“, ktoré obstoja v medzinárodnej súťaži*

Cieľom civilno-vojenskej spolupráce na Slovensku nemá byť umelé zapájanie firiem do projektov, ktorých výsledný produkt neobstojí na medzinárodnom trhu. Pre Slovensko je síce z hľadiska zahraničnej politiky atraktívne kúpiť produkt, ktorý vyvinulo konzorcium EÚ alebo NATO so zapojením slovenských subjektov, nie je to však výhodné z ekonomického hľadiska, ak rovnaký produkt približne v rovnakom čase vyvinie iný výrobca, hoci aj z krajín mimo transatlantického priestoru, a za nižšiu cenu. Preto je kľúčové nájsť a následne podpo-

⁶⁴ Podľa zákona č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy („kompetenčný zákon“) je Ministerstvo hospodárstva SR ústredným orgánom štátnej správy pre priemysel a vnútorný obchod, zahraničný obchod vrátane obchodovania s výrobkami obranného priemyslu.

⁶⁵ Slovenská vesmírna kancelária, <https://www.sario.sk/sk/o-nas/slovenska-vesmirna-kancelaria> (prístup: 20.9.2021).

rovať takú kľúčovú spôsobilosť (niche capability), v ktorej bude Slovensko skutočne vynikať a ktorá nebude na trhu dostupná/vyrábaná inými dodávateľmi.

Riziká spojené s rozvojom EDTs pre Slovenskú republiku

S rýchlym tempom rozvoja EDTs súvisí aj niekoľko rizík, ktoré musí Slovensko pri svojom zapájaní do týchto aktivít zohľadňovať:

1. *Nedostatočná interoperabilita.* Rýchly rozvoj nových technológií naprieč štátmi Aliancie bez vzájomnej koordinácie môže viesť k problémom s kompatibilitou vyvíjaných systémov. Aj preto je nutná koordinácia, rýchle prijatie zakladajúcich dokumentov a dohoda na spôsobe financovania nových nástrojov DIANA a NIF.
2. *Vytváranie duplicit NATO/EÚ.* Pre štáty EÚ/NATO je nevyhnutné zabrániť duplikovaniu aktivít v oblasti EDTs na úrovni NATO a EÚ. Slovensko nemôže „vyrábať“ dvakrát. Išlo by o neefektívne, ale najmä finančne nezvládnuteľné investície. Roztrieštenosť zdrojov nemusí priniesť len samotný rozvoj a obstarávanie EDTs, ale aj potrebný výcvik a vzdelávanie expertov či už národných, alebo tých, ktorí budú pôsobiť v jednotlivých organizáciách. Príprava národných expertov v tejto oblasti by mala taktiež byť predmetom spolupráce NATO a EÚ.
3. *Etické otázky.* Najmä pri umelej inteligencii a biotechnológiách je dôležité nastaviť etické normy ich vývoja (napr. genetické inžinierstvo, ľudské vylepšenia a pod.). Na Slovensku je dôležitá práca Stálej komisie pre etiku a reguláciu umelej inteligencie, ktorá bola zriadená Ministerstvom investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky v novembri 2020.
4. *Vysoká cena.* Vývoj nových technológií je nákladný. Financovať rozvoj EDTs na takej úrovni ako veľké krajiny (napr. USA), bude pre menších (európskych) spojencov ekonomicky náročné. Vzhľadom na priority SR vo vyzbrojovaní (zameranie na ťažkú mechanizovanú brigádu) v súlade s Cieľmi spôsobilostí NATO sa môžu investície do EDTs stať politicky nepriechodné, málo akceptovateľné alebo nežiadúce z dôvodu ich vysokej ceny. V prípade identifikovania „niche“ spôsobilosti relevantnej aj pre aliančných spojencov by mohlo Slovensko zvažovať zaradenie takejto EDT do Cieľov spôsobilostí NATO pre Slovenskú republiku.
5. *Zneužitie EDTs proti NATO/Slovenskej republike.* Ako vyplýva zo samotného názvu, EDTs môžu byť využité okrem obranných účelov aj proti Aliancii. Príkladom sú kybernetické útoky, narušenie šifrovanej ochrany pri práci s dátami, útoky dronov, využitie ASAT (anti-satellite weapons) systémov na narušenie či zmenu satelitného signálu a pod. Riziko je spojené aj s výberom partnerov v súkromnom sektore, s kto-

rými bude štát pri vývoji týchto spôsobilostí pracovať (napr. riziko narušenia šifrovanej ochrany samotným vývojárom zo súkromného sektora).

6. *Nedostatočný ľudský a vedomostný kapitál na Slovensku na rozvoj EDTs.* Vzhľadom na to, že EDTs sú stále relatívne novou oblasťou, existuje riziko, že sa v štáte nenájde dostatočný ľudský a vedomostný potenciál na plnohodnotné zapojenie Slovenska do budovania EDTs (či už na úrovni rezortu, ale aj v rámci súkromnej a akademickej sféry).
7. *Bezpečnosť dodávok.* V prípade medzinárodnej spolupráce pri vývoji EDTs bude veľkou témou zabezpečenie bezpečnosti dodávok zo zahraničia. Táto téma získala relevanciu najmä počas hraničných obmedzení z dôvodu opatrení prijatých počas pandémie ochorenia COVID-19.
8. *(Ne)transparentnosť a priame zahraničné investície.* Spolupráca na technológiách s dvojitém využitím so súkromným sektorom je často spájaná s otázkou transparentnosti. Prísnej kontrole by mali podliehať aj zahraničné investície do aliančných high-tech spoločností. Potrebne je zaviesť širokú sieť skríningu zahraničných investícií.

Scenáre zapájania slovenského rezortu obrany pri rozvoji EDTs do roku 2030

Scenáre rozvoja EDTs v podmienkach rezortu obrany vychádzajú z externých (spolupráca) a interných (úsilie) faktorov, kombináciou ktorých vznikajú tri potenciality sledovaného vývoja v porovnaní s baseline – základným scenárom, ktorý reflektuje súčasný status quo.⁶⁶

⁶⁶ Meinert, S.: Field Manual. Scenario Building. In: *European Trade Union Institute*, 2014, https://www.etui.org/sites/default/files/2014_Scenario_Building_DEF.pdf (prístup: 20.9.2021).

Tabuľka č. 4: Východiskové faktory scenárov

Spolupráca (externý faktor)	Úsilie (interný faktor)
poznanie priemyselného prostredia SR, akademického sektora a neštátnej sféry	investovanie do nových technológií
budovanie civilno-vojenských partnerstiev	posilňovanie personálnych kapacít rezortu, organizačné zmeny (vyčlenenie personálu pre oblasť EDTs)
medzirezortná koordinácia – MO SR, MH SR, MŠVaV SR	snaha o rozvoj inovačného potenciálu v oblasti EDTs
nadnárodná spolupráca – ochota zapájať sa do nadnárodných projektov, grantových schém	snaha o špecifickosť a budovanie vlastných „niche“ spôsobilostí na Slovensku

Uvedenými scenármi sú:

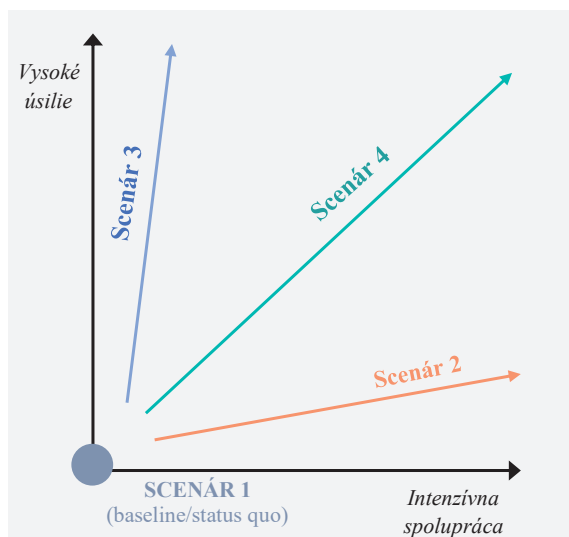
1. *Status quo (baseline)* (pokračovanie v súčasnom prístupe)

Status quo je základný scenár vývoja, tzv. baseline, od ktorého sa odvíjajú ďalšie tri uvažované scenáre. Ide o stav, v ktorom by pokračoval súčasný prístup k problematike bez zmien externých (spolupráca) a interných (úsilie) faktorov.

2. *Oportunizmus* (intenzívnejšia spolupráca, stagnujúce úsilie)

Scenár č. 2 je založený na kombinácii intenzívnej spolupráce rezortu obrany pri budovaní EDTs s civilným sektorom na základe poznania trhového

Graf č. 1: Scenáre rozvoja EDTs v podmienkach rezortu obrany SR

prostredia a podmienok v Slovenskej republike. Predpokladá medzirezortnú koordináciu s ministerstvami hospodárstva a školstva, a nevylučuje ani podporu pri zapájaní slovenských spoločností do nadnárodných projektov a grantových výziev s cieľom dosiahnutia vyššej interoperability, kompatibility systémov či nižšej ceny.

Z hľadiska vyvinutého úsilia ale neznamená výrazný posun v porovnaní so základným scenárom v zmysle výšky financovania nových a disruptívnych technológií, ani v zmysle personálneho posilnenia kapacít rezortu obrany ľuďmi, ktorí by organizačne podporovali vojensko-civilnú spoluprácu, alebo sprostredkovali účasť slovenských spoločností v medzinárodných projektoch. Dôvod pritom môže byť subjektívny, t. j. neochota vytvorenia takejto skupiny v rezorte; ale aj objektívny, t. j. zapríčinený neexistenciou kvalitného ľudského potenciálu a nedostatkom času či financií na jeho postupné vybudovanie (napr. formou vzdelávania).

Dôsledkom scenára č. 2 je nižšia finančná náročnosť, ktorá ale môže byť spojená s rizikom postupného zaostávania Slovenska vo výskume a vývoji nových technológií v prípade, ak podpora projektov spolupráce bez ďalšieho vynaloženého úsilia zo strany rezortu obrany na rozvoj EDTs neprinesie posun oproti „status quo“.

3. *Autonómny prístup* (dôraz na spôsobilosti)

Autonómny prístup vychádza z predpokladu vysokého interného úsilia o rozvoj EDTs na Slovensku, ale nízkej ochoty spolupracovať s externými aktérmi. Scenár počíta s vyššími investíciami do rozvoja EDTs, ako aj s možnosťou internej reorganizácie v rezorte, v rámci ktorej by mohlo dôjsť k náboru nových expertov, príp. k rekvalifikácii už existujúcich ľudských zdrojov s cieľom vytvoriť personálnu bázu schopnú venovať sa tejto téme.

V rámci autonómneho prístupu ale nedochádza k vojensko-civilnej spolupráci či už z dôvodu neochoty jej nadviazania, neexistencie dostatočne kvalitných subjektov na civilnom trhu a pod. Zároveň neprebíha dostatočná medzirezortná koordinácia a zapájanie sa do nadnárodných projektov taktiež existuje len v obmedzenej miere (bez ohľadu na príčinu – napr. bezpečnosť, nedôvera k partnerom, etc.).

Dôsledkom autonómneho prístupu bude s veľkou pravdepodobnosťou vyššia finančná záťaž pre rezort obrany (investovanie do výskumu, vývoja, ľudských zdrojov). Ide o finančne náročné riešenie, ktoré by si vyžadovalo investície rádovo niekoľkonásobne vyššie než je súčasný alokovaný rozpočet MO SR na obranný výskum a vývoj. Výstupom môže byť neefektívne vynakladanie finančných prostriedkov v prípade nedosiahnutia pokroku v porovnaní so základným scenárom, alebo pri dosiahnutí pokroku na úrovni scenára č. 2 (ktorý ale predpokladá nižšie finančné náklady v porovnaní so scenárom 3). Naopak, v prípade prekročenia dosiahnutých výsledkov v scenároch 1 a 2

a vývoja špecifickej „niche“ spôsobilosti v scenári 3 môže byť dôsledkom tohto scenára výrazné posilnenie inovačného potenciálu Slovenska v oblasti obranných spôsobilostí.

4. Optimálny scenár (kombinácia oboch prístupov)

Optimálny scenár kombinuje faktory oportunistického a autonómneho scenára. Externá spolupráca je primeraná internému úsiliu (financovanie, zabezpečenie ľudských zdrojov) rezortu obrany. V porovnaní s predchádzajúcimi scenármi klesá rizikovosť ekonomickej neefektívnosti (kompenzovaná civilno-vojenskými partnerstvami, zdieľaním záťaže, ale aj členstvom v medzinárodných projektoch), pričom potenciál zisku (podpory inovačného potenciálu, budovania spôsobilostí EDTs) zostáva stále pomerne vysoký. Zároveň sa zvyšuje predpoklad prelievania benefitov formou „spin-off“ (hospodárske a technologické výhody pre obyvateľov z prostriedkov určených na výskum a vývoj) aj „spin-in“ (využitie výsledkov výskumu v civilnom priemysle v projektoch obrany).

Tabuľka č. 5: Potenciál benefitov a rizikovosti scenárov 2 – 4

	SCENÁR 2 (OPORTUNIZMUS) Intenzívnejšia spolupráca, stagnujúce úsilie	SCENÁR 3 (AUTONÓMNÝ) Dôraz na spôsobilosti	SCENÁR 4 (OPTIMÁLNY) Kombinácia oboch prístupov
MOŽNÉ RIZIKÁ			
Technologické zaostávanie	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●
Ekonomická neefektívnosť	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●
MOŽNÉ PRÍNOSY			
Priemerný zisk za nízku cenu	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●
Špecifické „niche“ pre Slovensko	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●

Zdroj: Vlastné spracovanie

5 Odporúčania do diskusie v rámci prípravy Strategickej koncepcie NATO

Slovensko nemá ambíciu byť lídrom pri budovaní EDTs. Strednodobou prioritou je pre rezort obrany dobudovanie ťažkej mechanizovanej brigády a niekoľko rokov poddimenzovanej základnej výzbroje OS SR či infraštruktúry. Snaha o dobiehanie krajín NATO v oblasti štandardnej výzbroje však

nesmie ísť na úkor sledovania nových trendov, ktoré bude musieť Slovensko tiež časom reflektovať pri budovaní svojich obranných spôsobilostí. Vzhľadom na to možno v oblasti EDTs formulovať niekoľko odporúčaní:

- Podporovať optimálny scenár vývoja.
- Zaujať proaktívny prístup pri formovaní nových iniciatív (DIANA, NIF) v súlade so záujmami Slovenska.
- Na základe prieskumu trhu nadviazať užšiu spoluprácu so súkromným sektorom a akademickou sférou, pretože technológie s dvojakým civilno-vojenským využitím sa javia ako najvhodnejšia forma rozvoja EDTs.
- Nadviazať medzirezortnú spoluprácu pri budovaní a rozvoji EDTs na Slovensku.
- Vzhľadom na obmedzený obranný rozpočet Slovenska zväziť možnosti investovania do spoločných projektov technologických inovácií, ktoré sú zväčša ekonomicky výhodnejšie.
- Podporovať úzku spoluprácu NATO a EÚ pri rozvoji EDTs a ich implementácie do reálneho života s cieľom zamedziť vytváranie duplicit a trieštenie zdrojov.
- Pravidelne sledovať a vyhodnocovať možnosti, ale aj hrozby, ktoré EDTs a ich kombinácie prinášajú.

Medzinárodný poriadok z pohľadu Číny

Barbara Kelemen

Bruselské komuniké vydané 14. júna 2021 je možné považovať za jeden z hlavných dokumentov predstavujúcich meniacu sa strategickú koncepciu NATO. Zatiaľ čo už NATO 2030 factsheet poukazuje na výzvy zo strany Číny a Ruska, samotné komuniké sa priamo odvoláva na vojenskú spoluprácu medzi týmito dvoma krajinami.⁶⁷ Podľa oficiálnych dokumentov má nová strategická koncepcia pripraviť Alianciu na rastúcu mocenskú súťaž, a teda aj na rastúci vplyv Číny a bezpečnostné otázky prameniace z meniacej sa geopolitickej dynamiky. Avšak otázkou je, prečo je Čína a jej vplyv na medzinárodné dianie dôležitým aspektom pre Európu, a prečo sa Aliancia dnes čoraz viac zaujíma o túto krajinu.

Napriek tomu že pre Peking je Slovensko iba marginálnym partnerom, Európa má pre Čínu strategický i ekonomický význam. Z pohľadu rastúcej mocenskej súťaže medzi USA a Čínou je Európa dôležitým pólom, ktorý svojou ekonomickou silou a prepojenosťou na medzinárodné inštitúcie dokáže zásadne ovplyvniť medzinárodné rozhodnutia. Práve preto sa Peking už niekoľko rokov snaží posilňovať svoje ekonomické a politické väzby na Európske krajiny. Používa na to hlavne stratégiu „rozdeľuj a panuj“, ktorá zahŕňa ponúkanie ekonomickým benefítov krajinám, ktoré sú ochotné postaviť sa na stranu Číny a odkloniť sa tak od Európskeho konsenzu.⁶⁸ Ďalším aspektom sú taktiež investície do strategických priemyslov a kritickej infraštruktúry, ktoré môžu mať bezpečnostné následky pre dané krajiny – problematika, ktorá sa posledné roky dostáva čoraz viac do popredia.

Všetko toto nasvedčuje faktu, že Čína je dnes dôležitým medzinárodným hráčom s priamym dosahom na Európu, ktorého Aliancia viac nemôže ignorovať. Nie je preto prekvapením, že NATO sa za posledných zopár rokov začalo viac zaujímať o Čínu, a dnes hľadá spôsob, ako adekvátne reagovať na túto meniacu sa realitu, a to hlavne z pohľadu dlhodobej stratégie do roku 2030. Odporúčania v oficiálnych dokumentoch vypracovaných pre

⁶⁷ NATO 2030, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf (prístup 8.9.2021).

⁶⁸ Suthiphand, C., Langhammer R. J.: ASEAN and the EU Challenged by “Divide and Rule” Strategies of the US and China Evidence and Possible Reactions. In: *International Economics and Economic Policy* 17, 20.5.2020, <https://doi.org/10.1007/s10368-020-00470-6> (prístup 8.9.2021).

NATO zahrňujú, aby sa Aliancia venovala ideologickým a ekonomickým otázkam spojenými s Čínou, a taktiež prihliadala na rastúci technologický aspekt.⁶⁹ Toto zahŕňa i rastúcu rolu Číny v propagácii dezinformácií, a to hlavne od vypuknutia pandémie ochorenia COVID-19. Otázky spojené s pôvodom koronavírusu sú príkladom, ako sa Čína snaží presadiť svoj vlastný naratív nielen v dezinformačnom priestore, ale i ekonomickým nátlakom na krajiny, ktoré priamo spochybňujú tvrdenia Pekingu. Ukážkou toho je momentálny spor Číny s Austráliou po tom, čo Canberra začala vytvárať nátlak na zriadenie nezávislého vyšetrovania o pôvode ochorenia COVID-19.⁷⁰ Avšak je potrebné dodať, že zatiaľ čo tieto koerzívne taktiky Čína používa v prípade jednotlivých štátov, zo širšieho hľadiska sú čínske aktivity zamerané hlavne na oslabovanie medzinárodných noriem a štandardov, čo je priamo spojené s čínskymi ideologickými cieľmi a víziou Číny ako svetovej veľmoci, ktorá sa nemusí podriaďovať iným štátom. Toto zahŕňa nielen podrývanie medzinárodných inštitúcií, ale i spochybňovanie právneho poriadku a noriem nadväzujúcich na medzinárodné spoločenstvo po druhej svetovej vojne. Vzhľadom na tento vývoj a pre väčšiu efektivitu stratégie NATO, je pre Slovensko dôležité identifikovať svoje záujmy nielen prihliadajúc na svoje geografické zaradenie, ale aj na strategické ciele, ako je napríklad dodržiavanie medzinárodného poriadku založenom na právnom základe.

Analýza oblastí z pohľadu SR

Napriek faktu, že rastúci vplyv Číny nepredstavuje pre NATO či samotné Slovensko vojenskú hrozbu, za jednu z hlavných výziev môžeme považovať slabnutie medzinárodného právneho poriadku a s tým spojené nedodržiavanie odporúčaní vydávaných medzinárodnými inštitúciami ako je napríklad OSN. Príkladom je rozsudok Medzinárodného rozhodcovského súdu v Haagu v prípade Filipíny vs. Čína z roku 2016, ktorým bolo rozhodnuté, že Čína nemá teritoriálny nárok na oblasť Juhočínskeho mora. Napriek tomu Čína odmietla právoplatnosť tohto rozsudku a oznámila, že rozhodnutie nebude rešpektovať, keďže podľa jej názoru spory o nároky v Juhočínskom mori nespádajú pod jurisdikciu Medzinárodného rozhodcovského súdu v Ha-

⁶⁹ NATO 2030: *United for a New Era: Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (prístup: 12.11.2021).

⁷⁰ Don't mess with Beijing: Pushback over Covid fuels China-Australia row. In: *France 24*, 2.12.2020, <https://www.france24.com/en/tv-shows/the-debate/20201202-don-t-mess-with-beijing-pushback-over-covid-fuels-china-australia-row> (prístup 12.11.2021).

gu.⁷¹ Význam tohto prípadu spočíva aj vo fakte, že demonštruje dlhodobú stratégiu Číny propagácie jej vlastných pravidiel, akým je napríklad princíp nezasahovania do vnútroštátnych záležitostí. Práve ten napríklad umožňuje Číne zbavovať sa medzinárodnej zodpovednosti či už pri porušovaní ľudských práv, ale aj pri svojich záväzkoch voči iným krajinám.

Postoj Číny predstavuje priamu hrozbu pre záujmy Slovenska, ktoré sú postavené na fungovaní medzinárodného poriadku a jeho vymáhaní prostredníctvom sústavy medzinárodných súdov a tribunálov. Konkrétnym prípadom je už vyššie spomínaná problematika teritoriálnych sporov v Juhočínskom mori, ktoré je dôležitou námornou trasou pre medzinárodný obchod. Ročne touto trasou prejde približne 30 % svetového námorného obchodu v hodnote okolo 3,4 biliónov dolárov.⁷² V prípade vojenského konfliktu, alebo čo i len krátkej námornej blokády v tejto oblasti, kde si Čína nárokuje teritórium 5 rozličných štátov, by takýto scenár mal ekonomický dopad i na slovenskú ekonomiku. Blokáda by takmer určite viedla k nárastu cien tovarov prepravovaných a dovážaných z ázijských trhov. Slovensko malo v tomto smere výšku závislosti exportu okolo dvoch miliárd dolárov v roku 2016.⁷³ Avšak ešte väčší dopad by na Slovensko mali nepriame následky z Nemecka, ktorého závislosť na Juhočínskom mori dosahuje až 9 % celkového nemeckého obchodu. Slovenská ekonomika je totižto v rámci hodnotových reťazcov úzko naviazaná na tú nemeckú. Problematika Juhočínskeho mora je jedna z otázok, na ktoré NATO bude musieť hľadať odpoveď v novej strategickej koncepcii. A je pravdepodobné, že aliancia sa v tomto smere zameria hlavne na udržiavanie medzinárodného poriadku. Práve USA je krajinou, ktorá sa na čínske snahy v tejto časti snaží reagovať rastúcou námornou aktivitou. Ďalšou z krajín je i Veľká Británia, ktorá sa v septembri tohto roka taktiež podieľala na rozsiahlom námornom cvičení v Juhočínskom mori.⁷⁴

Ďalším príkladom, ktorý dokumentuje význam dodržiavania noriem medzinárodného práva pre Slovensko, je aj prípad Sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros, ktorý bol v 90. rokoch rozhodovaný Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu po tom, ako Maďarsko v roku 1989 jednostranne

⁷¹ Tribunal Rejects Beijing's Claims to South China Sea. In: *The Wall Street Journal*, 12.7.2016, <https://www.wsj.com/articles/chinas-claim-to-most-of-south-china-sea-has-no-legal-basis-court-says-1468315137?mod=e2tw> (prístup 8.9.2021).

⁷² How Much Trade Transits the South China Sea? In: *China Power*, 2.8.2017, <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/> (prístup 11.11.2021).

⁷³ Domáca úloha pre novú diplomáciu. In: *Pravda*, 12.3.2020, <https://nazory.pravda.sk/analyzy-a-postrehy/clanok/545270-domaca-uloha-pre-novu-diplomaciu/> (prístup 20.9.2021).

⁷⁴ US, UK Aircraft Carriers Lead Show of Naval Might Around South China Sea. In: *Radio Free Asia*, 7.10.2021, <https://www.rfa.org/english/news/china/usa-uk-southchina-sea-10072021172517.html> (prístup 13.10.2021).

odstúpilo od zmluvy.⁷⁵ Súdny dvor nakoniec v roku 1997 rozhodol v prospech Slovenska a nariadil odškodnenie nákladov na výstavbu a prevádzku diela Maďarskom v prípade, že strany nedosiahnu uzavretie mimosúdneho vyrovnania.⁷⁶

Súčasný stav, možné tendencie vývoja a faktory, ktoré by mohli spôsobiť riziká

Prípád Gabčíkovo – Nagymaros nielenže ukazuje, prečo je v záujme Slovenska, aby sa zachovala funkčnosť medzinárodných inštitúcií, ale dokumentujte i priame výhody, ktoré tieto organizácie môžu predstavovať pre samotné Slovensko. Čínske pôsobenie a kroky na medzinárodnej scéne počas posledných rokov však naznačujú, že situácia sa môže rýchlo zmeniť, a to primárne vtedy, keď sa čoraz viac krajín pridá na stranu Číny. Práve tu sa dostávame k čiastočnému vysvetleniu toho, prečo sa otázka čínsko-ruskej spolupráce dostáva do popredia, a to hlavne v kruhoch NATO.

Zatiaľ čo Rusko je považované za jednu z tradičnejších hrozieb pre Alianciu, vstup Číny a jej potencionálna podpora Moskvy predstavuje novú dynamiku a výzvy pre Alianciu nielen v oblasti obrany, ale aj medzinárodného poriadku. Čínsko-ruský vojenský dosah sa dnes stále viac približuje k európskemu regiónu, kde ich námorné sily uskutočňujú spoločné vojenské cvičenia či už v Stredozemnom, alebo Baltskom mori. Čínsko-ruská spolupráca taktiež silnie v Arktíde, kde sa obe krajiny podieľajú na investíciách do nerastných surovín, transportu a projektov spojených s konektivitou. A i keď medzi týmito dvoma krajinami existujú značné rozdiely a historické problémy, na základe ktorých pozorujeme v ich spolupráci určitú formu pragmatizmu, obe veľmoci majú spoločné záujmy, čo vytvára priestor k určitému typu spolupráce alebo minimálne k prieniku ich stratégií.

S týmto je úzko spojená odolnosť medzinárodných inštitúcií a schopnosť Európy a Spojených štátov amerických tvoriť medzinárodnú agendu. Hlasovanie Číny a Ruska sa mnohokrát nachádza v jednom tábore, a to v opozícií k západu a USA. Tento jav sa dá dokonca odpozorovať na väčšej škále, keďže by sa dalo povedať, že už vidíme dva rozličné póly krajín v medzinárodnej sfére. Príkladom je i nedávne odsunutie zahraničných vojsk z Afganistanu a prevzatie moci Talibanom. Zatiaľ čo západné krajiny sú vo väčšine skeptické voči Talibanu a budú pravdepodobne klásť predstaviteľom Talibanu

⁷⁵ *Reports of judgments, Advisory opinions and orders case concerning the Gabčíkovo-Nagymaros project (Hungary/Slovakia) Judgment of 25 September 1997*, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/92/092-19970925-JUD-01-00-EN.pdf> (prístup 13.9.2021).

⁷⁶ *Judgment of 25 September 1997, Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)*, <https://www.icj-cij.org/en/case/92/judgments> (prístup: 14.9.2021).

podmienky predtým než s nimi nadviažu oficiálne vzťahy, Čína a skupina iných štátov otvorene argumentujú za spoluprácu s Talibanom a sú otvorené vylepšovaniu vzájomných vzťahov.

V európskom kontexte by sa rozhodne dalo argumentovať, že rastúci vplyv Číny viedol už k prvým dopadom na vnútornú kohéziu niektorých európskych inštitúcií. Často spomínaným príkladom je údajné hlasovanie Maďarska počas stretnutia zahraničných ministrov EÚ v apríli 2021 proti stanovisku, ktoré malo kritizovať ľudsko-právnu situáciu v Hongkongu.⁷⁷ Keďže obdobné hlasovanie si vyžaduje jednomyselnosť, stanovisko nebolo možné schváliť, čo následne viedlo k hlasnej kritike Maďarska ministrom zahraničných vecí Nemecka. Ten taktiež poukázal na to, že Maďarsko už v minulosti hlasovalo proti širším záujmom EÚ pri otázkach Číny. Tento príklad poukazuje na klasickú stratégiu Číny, ktorá sa snaží podkopávať vnútornú kohéziu organizácií skrz utužovanie vzťahov (ale i ekonomickú spoluprácu) s ich individuálnymi členmi. Podobné obvinenia boli napríklad vznesené aj v prípade Grécka v roku 2017. Krajina vtedy vetovala Európske vyhlásenie v rámci OSN, ktoré kritizovalo porušovanie ľudských práv v Číne. Stalo sa tak iba rok po tom, čo najväčšia čínska prepravná spoločnosť Cosco kúpila 51 % podiel v najväčšom gréckom prístave Pireus za 280,5 milióna eur.⁷⁸

I keď nie je možné stopercentne dokázať, že tieto rozhodnutia boli priamym výsledkom rastúceho čínskeho vplyvu, dá sa predpokladať, že mnoho krajín pravdepodobne vníma čínske medzinárodné postoje ako akceptovateľnú alternatívu, a to hlavne kvôli ich osobitným záujmom. Či už je to snaha nevstupovať do vnútorných záležitostí jednotlivých krajín, alebo tolerancia voči porušovaniu ľudských práv a slobôd, mnohé štáty dnes otvorene podporujú Čínu či už je to na pôde OSN, alebo v jednotlivých sporoch medzi Čínou a ostatnými krajinami. Toto naznačuje určitú formu vplyvu, ktorú Čína dnes otvorene praktizuje na pôde medzinárodných inštitúcií, mnohokrát bez toho, aby na tieto krajiny vyvíjala nátlak samostatne. Tento scenár by predstavoval negatívny vývoj z pohľadu záujmov Slovenska, ktoré sa počas desaťročí podieľalo na úspešnom integrovaní do tohto systému.

⁷⁷ Germany slams Hungary for blocking EU criticism of China on Hong Kong. In: *POLITICO*, 10.5.2021, <https://www.politico.eu/article/german-foreign-minister-slams-hungary-for-blocking-hong-kong-conclusions/> (prístup: 16.9.2021).

⁷⁸ Greece blocks EU statement on China human rights at U.N. In: *Reuters*, 18.6.2017, <https://www.reuters.com/article/us-eu-un-rights-idUSKBN1990FP> (prístup: 16.9.2021).

Politické odporúčania pre zapojenie SR do diskusie v rámci prípravy Strategickej koncepcie NATO

Prístup Alliance k otázke rastúceho vplyvu Číny a posilňovanie medzinárodného poriadku na právnom základe by mal odzrkadľovať širšiu problematiku, ktorá spočíva v adresovaní nielen systémových otázok, ale i konkrétnych riešení pre jednotlivé krajiny. Tie majú totižto mnohokrát vlastné záujmy, ktoré môžu neúmyselne podkopávať záujmy Aliancie. Čo sa týka prístupu Slovenska, platforma NATO je priamou šancou aktívne sa zapájať a ovplyvňovať i dianie v oblastiach sveta, ktoré sú tradične na periférii slovenských zahraničných záujmov (ako napríklad už spomínaný príklad Juhočínskeho mora). Často sa v týchto otázkach podsúva argument, podľa ktorého je Slovensko malá krajina s nedostatkom možností a nástrojov priamo ovplyvniť dianie v širších otázkach a sporoch. Pri zapájaní sa do diskusie v rámci novej koncepcie NATO by preto Slovensko malo klásť dôraz na niekoľko aspektov:

- Zvyšovanie povedomia o otázkach a výzvach spojených s nárastom čínskeho vplyvu a čínskych ekonomických aktivít v Európe a ako tieto faktory môžu priamo ovplyvniť transatlantickú bezpečnosť. Toto by malo zahŕňať nielen konzultácie s našimi spojencami v rámci Aliancie, ale i spoluprácu pri zdieľaní informácií, a to hlavne v otázkach čínskej ekonomickej špiónáže. Tá je jedným z pilierov čínskej ekonomickej stratégie, no konkrétne príklady či details týkajúce sa jej taktík, alebo i rozmer samotného problému, je veľakrát utajovaný či už samotnými firmami, alebo štátnymi inštitúciami, kvôli senzitivite a možným dôsledkom na reputáciu.
- S vyššie uvedenými otázkami je taktiež spojená potreba zvýšeného monitorovania čínskych investícií, a to hlavne v oblasti infraštruktúry. V prípade čínskej prítomnosti v kritickej infraštruktúre ako sú telekomunikácie, diaľnice, železnice či prístavy, je namiesto otázky vojenskej mobility a pripravenosti a či by bola Aliancia schopná náležite reagovať či už diplomaticky, alebo vojensky, ak by došlo ku krízovej situácii. Ďalším bodom sú telekomunikačné zariadenia, ktoré by mohli viesť ku kompromitácii dôležitých informácií.
- Keďže mnohé z týchto tém sa stávajú čoraz dôležitejšími témami aj v rámci Európskej únie, zvýšená spolupráca medzi NATO a EÚ a integrácia jednotlivých iniciatív je takmer nevyhnutnosťou. Týmto spôsobom sa nielenže predíde zbytočnému čerpaniu zdrojov na riešenie problémov, ktorými sa EÚ už zaoberá, no Aliancia sa taktiež môže zapojiť do prípravy mechanizmov na kontrolu čínskych investícií do kritickej infraštruktúry či zraniteľnosti hodnotových reťazcov.
- Slovensko by sa taktiež malo snažiť zabráňovať čínskej snahe formovať medzinárodný naratív a podkopávať kohéziu Aliancie či už za pomoci dezinformácií, alebo ekonomického nátlaku. Tento naratív

zahŕňa hlavne princíp nezasahovania do vnútorných záležitostí, ktorý Čína, no i iné krajiny, čoraz častejšie používajú na zbavenie sa medzinárodnej zodpovednosti či už pri porušovaní ľudských práv, alebo medzištátnych noriem. Príklady podobného správania dnes vidíme aj v Európe, kde je preto asi najhlavnejšou prekážkou jednotnej stratégie voči Číne neschopnosť členských štátov sformulovať prístup, s ktorým by sa stotožnili všetky štáty. Táto polarizácia sa zdá byť aspoň čiastočne výsledkom rastúceho vplyvu Číny na medzinárodné pravidlá a štandardy, ktoré mnohým štátom ponúkajú lákavú alternatívu na dosiahnutie vlastných záujmov. Avšak z dlhodobého hľadiska tieto krajiny často riskujú oslabenie demokracie a vnútornú polarizáciu obyvateľstva, ktorá ma potenciál viesť k domácej nestabilite.

- Slovensko by mohlo profitovať z prehĺbenia spolupráce s partnermi NATO v ázijskom regióne (Japonsko, Južná Kórea, Austrália a Nový Zéland). Južná Kórea a Japonsko sa v posledných rokoch usilujú o posilňovanie svojich ekonomických vzťahov v strednej a východnej Európe, čo by Slovensko malo poňať ako príležitosť pre vlastné ekonomické, ako aj strategické záujmy. Príkladom je Južná Kórea, ktorá sa práve uchádza o tender na výstavbu atómovej elektrárne v Českej republike, a iba nedávno posilnila svoju obrannú spoluprácu s Poľskom.⁷⁹

⁷⁹ Poland seals defence cooperation deal with South Korea. In: Poland In, 10.9.2021, <https://polandin.com/55799258/poland-seals-defence-cooperation-deal-with-south-korea> (prístup: 1.10.2021).

Odstrašenie – teoretické aspekty a praktické skúsenosti

Vladimír Tarasovič

Úvod

V tejto kapitole sa budeme venovať teoretickým aspektom a praktickým skúsenostiam odstrašovania, pretože z pohľadu NATO sme odstrašovaniu dlho nevenovali takmer žiadnu pozornosť (snáď okrem nukleárneho odstrašenia, ktoré sme viac-menej chápali ako „terminus technikus“ než ako koncepciu odstrašenia).

Odstrašenie je súčasťou strategického triumvirátu zaistenia bezpečnosti štátu, resp. Aliancie. Jeho ďalšími dvoma elementmi sú odolnosť a kontrola zbrojenia. Každý jeden element má svoje opodstatnenie a pokiaľ niektorý z nich zlyháva, je veľká pravdepodobnosť, že zlyhá aj bezkonfliktné zaistenie bezpečnosti v národnom, regionálnom alebo celosvetovom meradle.

Až na samite NATO vo Walese v roku 2014 sa spojenci dohodli na implementácii akčného plánu pripravenosti (*Readiness Action Plan*, skr. *RAP*) s cieľom rýchlo reagovať na zásadné zmeny v bezpečnostnom prostredí na hraniciach NATO a ďalej za nimi. V nadväznosti na *RAP* prijali spojenci na varšavskom samite v roku 2016 ďalšie rozhodnutia s cieľom posilniť odstrašujúci a obranný postoj NATO a prispieť k premietaniu stability a posilneniu bezpečnosti mimo územia Aliancie. Následne NATO posilnilo svoju prítomnosť vo východnej časti Aliancie v rámci svojej posilnenej predsunutej prítomnosti (*Enhanced Forward Presence*, skr. *eFP*) o štyri nadnárodné bojové skupiny v Estónsku, Lotyšsku, Litve a Poľsku pripravené na boj. Ich prítomnosť má demonštrovať silu transatlantického zväzku a jasne ukázať, že útok na jedného spojencu bude považovaný za útok na celú Alianciu.

V prvej časti kapitoly sa budeme venovať teoretickým aspektom odstrašenia z pohľadu západných teoretikov, historickej genéze odstrašenia a v druhej časti kapitoly praktickým pohľadom troch pobaltských krajín (Estónsko, Lotyšsko a Litva) na stratégie odstrašenia a vnímania strategickú kultúru.

Teoretické aspekty odstrašenia

Pôvod a praktiky koncepcie odstrašenia sa datujú do obdobia prvých vojenských konfliktov medzi ľudskými spoločnosťami. Princíp odstrašenia spočíva v snahe presvedčiť protivníka, aby nekonal a v zamedzení jeho aktivít, ktoré by boli pre protivníka výhodné, ale ohrozovali by druhú stranu.⁸⁰ Novodobú popularitu si koncepcia odstrašenia získala až počas studenej vojny, keď vtedajšiu konvenčnú prevahu Sovietskeho zväzu sa Spojené štáty americké usilovali vyrovnať jadrovým odstrašením. Podľa Kahna existujú tri kategórie odstrašenia:

- od priameho útoku na štát,
- od provokatívneho útoku, ktorý sa priamo nezameriava na štát,
- od menších provokácií, ktoré sa tiež nezameriavajú na štát.⁸¹

Ďalším typom odstrašenia je donútenie (*compellence*), pri ktorom ohrozený aktér prinúti druhého aktéra k vykonaniu nejakej činnosti. Donútenie má tri podoby:

- aktér je nútený prestať s vykonávanou činnosťou,
- aktér je nútený anulovať svoje konanie,
- aktér je nútený zmeniť svoje konanie pod hrozbou, že v jeho krajine bude vymenená vláda.⁸²

Racionálne odstrašenie

Racionálne odstrašenie je založené na nasledujúcich predpokladoch:

- racionalita aktérov,
- všeobecné povedomie o pravidlách hier,
- priama a nepriama komunikácia medzi aktérmi,
- schopnosť kalkulácie ziskov a strát,
- absencia emócií pri rozhodovaní a zvažovaní vhodnosti vykonania vojenskej akcie.

Ak aktéri majú tieto predpoklady, potom je celkom pravdepodobné, že štáty sa budú snažiť vyhnúť ozbrojeným konfliktom a vzájomné odstrašujúce

⁸⁰ Payne, K., Walton, B., Dále, C.: *Deterrence in the Post-Cold War World*. In: John Baylis, Wirtz J., Gray, S.: *Initiatives in Strategic Studies: Issues and Policies*. Berlin: Springer, 2002, s. 161–182.

⁸¹ Kahn, H.: *On Thermonuclear War*. In: Princeton University Press, zima 1969, <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=3916&context=nrg> (prístup: 25.10.2021).

⁸² Slantchev, B.: *Introduction to International Relations, Lecture 8: Deterrence and Compellence*. University of California.: 2005, <https://web.archive.org/web/20180209125507/http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps12/08-deterrence-and-compellence.pdf> (prístup: 25.10.2021).

opatrenia budú fungovať.⁸³ Racionálne odstrašujúce opatrenia počas studenej vojny sa udržiavali aj prostredníctvom rovnováhy teroru. Tento princíp bol založený na predpoklade, že USA a ZSSR majú porovnateľné zámery, finančné a vojenské zdroje a spôsobilosti. V prípade porovnateľných charakteristík by vyvolanie jadrového konfliktu spôsobilo škody, ktoré by nestáli útočnej strane za vynaložené náklady. Akonáhle oba štáty dosiahli bod stabilnej rovnováhy, mohla začať fungovať vojenská stratégia vzájomne zaručeného zničenia.⁸⁴

Stratégie odstrašenia

Klasická literatúra rozlišuje medzi dvoma základnými prístupmi k odstrašeniam – *odmietnutie* a *potrestanie*. Obidva prístupy môžu byť kombinované a výber jedného z nich väčšinou závisí od povahy protivníka.

Odstrašenie pomocou stratégie odmietnutia (*deterrence by denial*) sa usiluje odradiť potenciálneho agresora od akcie a urobiť ju len ťažko realizovateľnou alebo úspešnou. Nastáva vtedy, keď aktér A nedovolí aktérovi B dosiahnuť jeho vojensko-politické ciele. Rovnako ako v predchádzajúcom prípade, odstrašenie je úspešné, ak aktér B ustúpi. Zlyhanie stratégie odmietnutia nastane, ak aktér B vo svojom snažení dosiahnuť svoje ciele stále pokračuje. Tento typ odstrašenia sa používa pri zameraní na *counterforce targets*, ktoré zahŕňajú vojenskú infraštruktúru, jednotky a vojenský priemysel.⁸⁵ K narušeniu sebadôvery protivníka, že dosiahne ním stanovené ciele, je potrebné rozmiestniť dostatočný počet lokálnych vojenských síl na prekáženie invázie. Odstrašenie odmietnutím reprezentuje v podstate aplikáciu zámeru a úsilia brániť nejaký záväzok. Úspešnosť dosiahnutia odmietnutia je v plnej miere založená na rozsahu obranných spôsobilostí.

Odstrašenie potrestaním (*deterrence by punishment*) sa netýka priamej obrany nejakého záväzku, skôr je to hrozba, že budú použité také opatrenia, ktoré by protivníkovi navýšili výdavky na prípadný útok (nielen finančné) do takej miery, že by bol útok pre neho neprijateľný. Odstrašenie potrestaním sa zvyčajne vzťahuje na *countervalue targets* alebo také ciele, ktoré ohrozujú mestá, obyvateľstvo, ekonomickú infraštruktúru a politickú elitu. K odstrašeniu potrestaním dochádza vtedy, keď hypotetický štát A má záujem vykonať akciu, ktorú si štát B neželá. Ak štát B pohrozí, že štát A bude napadnutý,

⁸³ Adler, E.: *Complex Deterrence in the Asymmetric-Warfare Era*. In: *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, 2009, <https://archive.org/details/complexdeterrenc00paul> (prístup: 25.10.2021).

⁸⁴ Payne K.: *The Great American Gamble. Deterrence Theory and Practice From the Cold War to the Twenty-First Century*. Prvé vydanie. Virginia: National Institute Press, 2008, S. 335 – 448.

⁸⁵ Payne, K., Walton, B., Dále, C.: *Deterrence in the Post-Cold War World*. In: John Baylis, Wirtz J., Gray, S.: *Initiatives in Strategic Studies: Issues and Policies*. Berlin: Springer, 2002, s. 161 – 182.

pokiaľ uskutoční plánovanú akciu a štát A poslúchne, odstrašujúci účinok sa považuje za úspešný. Ale ak štát A bude pokračovať vo svojej činnosti, odstrašujúce opatrenia zlyhali. Odstrašenie s potrestaním hrozí tvrdým postihom ako je nukleárna eskalácia alebo tvrdé sankcie, ak sa nejaký útok uskutoční. Tieto postihy sa týkajú tak oblastí, kde sa boje uskutočňujú, ako aj širšieho sveta.

Existujú aj iné stratégie odstrašenia. Môžu sa deliť podľa geografickej vzdialenosti aktérov – *core deterrence* (odstrašenie vlastného územia), *extended deterrence* (rozšírené odstrašenie, ktoré praktizovali Spojené štáty v západnej Európe počas studenej vojny) a *adjacent deterrence* (susedské odstrašovanie, ktoré je typické pre dva jadrové štáty ležiace vedľa seba).

Ďalším špecifikom pre vytváranie rôznych stratégií odstrašenia je množstvo jadrových zbraní, s ktorými sa odstrašuje. Môže to byť napr. *minimálne odstrašenie* s minimálnym množstvom jadrových zbraní, a ak štát nevlastní jadrové zbrane, ale má know-how na ich výrobu, hovorí sa o *virtuálnom odstrašení*.⁸⁶

Ako sme uviedli v úvode kapitoly, odstrašenie a obrana sú síce z analytického pohľadu odlišné, ale z praktického navzájom súvisia.⁸⁷ Najčastejší spôsob ako zistiť, či bude odstrašenie fungovať, je bezodkladné zhodnotenie možností vlastných a protivníkových síl (zloženie, počty, vycvičenosť a pod.) na spornom území. Klasické vybalansovanie vojenských síl v operačnom priestore už nie je jediným, resp. vždy najdôležitejším faktorom. V súčasnosti je potrebné brať do úvahy aj ďalšie faktory (kybernetický priestor, informačná bojová činnosť, ekonomika a iné). Je potrebné dodať, že mnohé klasické štúdie naznačujú, že stratégie odmietnutia sú vo svojej podstate spoľahlivejšie než stratégie potrestania.

Historická genéza odstrašenia

V tejto časti sa budeme venovať ďalším známym koncepciám odstrašenia, a to aj vzhľadom na to, že odstrašenie sa opäť stáva principiálnou témou obrannej politiky USA, ktoré sa spolu s ich európskymi spojencami usilujú odstrašiť potenciálny ruský avanturizmus v baltických krajinách, ako aj aktivity v „sedej zóne“ (pokračujúca podprahová agresivita veľkej vojny).

Koncepcia odstrašenia dominuje západnému strategickému mysleniu sedem desaťročí.⁸⁸ Počas tohto obdobia sa odstrašenie vyvíjalo spoločne

⁸⁶ Suchý, P.: *Strategická studia a bezpečnost*. In: Brno, Česko, 27. marca 2014, prednáška na Masarykovej univerzite.

⁸⁷ Morgan, P.M.: *Deterrence: a conceptual analysis*. In: Springer, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_1 (prístup: 25. 10. 2021).

⁸⁸ Freedman, L.: *The Evolution of Deterrence Strategy and Research*. In: Springer, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_1 (prístup: 25.10.2021).

s meniacimi sa strategickými podmienkami a so zámerom potlačiť strategické výzvy konkrétnej doby. V priebehu rokov sme boli svedkami zdarov aj nezdarov, periód nepretržitej stagnácie, ale aj periód rýchleho rozvoja.⁸⁹ Napriek relatívne dlhoročným skúsenostiam, nebolo vždy jednoduché odstrašenie aplikovať.

Zmeny bezpečnostného prostredia v novodobej histórii priniesli so sebou nové výzvy a hrozby, na ktoré sa z rôznych dôvodov nedalo vždy reagovať prostredníctvom nástrojov odstrašenia. Napríklad pri snahe aplikovať koncepciu odstrašenia pri terorizme alebo kybernetických útokoch sa pravidelne objavujú otázky, či je vôbec možné použiť odstrašenie. Odpoveďou je, že pokiaľ sa nenájde iná cesta, ako problém vyriešiť, môžeme uvažovať aj o nejakej forme odstrašenia. Má to však veľmi málo spoločného so spoľahlivosťou odstrašenia alebo jej efektívnosťou ako stratégie. Skôr by išlo o normatívny apel spojený s termínom odstrašenie. Ak štát prijme stratégiu odstrašenia, signalizuje tým, že sa neusiluje bojovať za dosiahnutie svojich záujmov, ale dáva najavo, že sú pre neho tak dôležité, že v prípade neúspechu odstrašenia uvažuje za nich bojovať. Svedčí to o tom, že ide o jasný obranný úmysel. Úsilie predísť agresii a nebyť pritom agresívny je lepšie než narušenie status quo.⁹⁰ Z poznatkov získaných od skončenia studenej vojny, sa dá vyvodiť záver, že koncepcia odstrašenia síce bola opomínaná vo vojenských doktrínach i v reálnych vojenských operáciách, nikdy však úplne nevymizla z praktického života.

V čase studenej vojny bola snaha generalizovať nukleárne odstrašenie. Na prvý pohľad sa takéto odstrašenie javilo ako jednoduchá vec, ale ďalší vývoj ukázal, že tomu tak nie je. Aj keby sa v niektorých prípadoch takto chápané všeobecné odstrašenie mohlo transformovať do platných medzinárodných noriem, v mnohých iných prípadoch by bolo nukleárne odstrašenie problematické, a preto sa ani neujalo.⁹¹ Podľa Freedmana „odstrašovanie funguje najlepšie vtedy, ak sú stanovené jednoznačné červené čiary, zavedené v priebehu času, spojené so životne dôležitými záujmami a podporované jasnými a dôveryhodnými posolstvami, posilnenými dôveryhodnými spôsobilosťami, o tom, čo sa stane, ak budú červené čiary prekročené.“⁹²

Priame verzus rozšírené odstrašenie

Priame alebo rozšírené odstrašenie sa môže použiť v dvoch prípadoch. V prípade priameho odstrašenia ide o úsilie štátu predísť, príp. zabrániť útoku na vlastné územie. Čo sa týka rozšíreného odstrašenia, to predstavuje odradenie

⁸⁹ Tamže

⁹⁰ Tamže

⁹¹ Tamže

⁹² Tamže

pred útokom voči tretej strane ako sú spojenci, resp. partneri. Zo zrejmých dôvodov rozšírené odstrašenie je náročnejšie než priame odstrašenie. Toto je čiastočne pravdivé z vojensko-operačných dôvodov. Je totiž veľmi zložitý odradiť útok ďaleko od vlastného územia. Takáto operácia si vyžaduje projekciu vojenských síl niekedy tisíce kilometrov ďaleko a často veľmi blízko k teritóriu agresorského štátu. Počas studenej vojny priame odstrašenie zabránilo jadrovému útoku Sovietskeho zväzu na teritórium USA a rozšírené odstrašenie konvenčnému útoku na členov NATO.⁹³

Všeobecné verzus bezprostredné

V teoretickej literatúre sa ešte rozlišuje medzi dvoma prekrývajúcimi sa periódami, v ktorých môžu byť odstrašujúce stratégie využité. Všeobecné odstrašenie je pokračujúce, nepoľavujúce dlhodobé úsilie s cieľom zabrániť nechceným akciám aj počas obdobia bez krízy. Bezprostredné odstrašenie predstavuje oveľa kratšie obdobie. Ide o naliehavý pokus zabrániť špecifickému bezprostredne hroziacemu útoku, často počas krízy.⁹⁴ Napríklad USA desaťročia využívali všeobecné odstrašenie neustálym zverejňovaním ich sľubov brániť a trestať, ak bude Sovietsky zväz atakovať západnú Európu. Veľmi blízko použitiu bezprostredného odstrašenia boli USA počas Berlínskej krízy v roku 1948.⁹⁵

Užšia verzus širšia koncepcia odstrašenia

Užšia koncepcia odstrašenia chápe ako preventívny nástroj proti agresorovi len použitie čisto vojenských síl štátu. Na druhej strane širšia koncepcia odstrašenia sa zameriava na hrozby nevojenského charakteru, pričom štát môže na odstrašenie použiť ekonomické sankcie, diplomatické kroky alebo informačné operácie. Tieto dva prístupy sú v súlade so základnou definíciou, že odstrašenie je „odradenie prostriedkami hrozby“. Môže byť založené na „spôsobilosti obrany odradiť protivníka pred snahou dosiahnuť svoje bezprostredné ciele“ alebo „hrozbou spôsobiť veľké ťažkosti.“⁹⁶

Na dokreslenie, v tabuľke č. 1 je schematicky znázornený historický vývoj teórie odstrašenia od 2. svetovej vojny až po súčasnosť.

⁹³ Huth, P.K.: Deterrence Failure and Crisis Escalation. In: *International Studies Quarterly*, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_1 (prístup: 25.10.2021).

⁹⁴ Jarvis, R.: Deterrence Theory Revisited. In: *World Politics XXXI*, <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/abs/deterrence-theory-revisited/2BADDF50E070496AEA879F3C4E1F13D5> (prístup: 25.10.2021).

⁹⁵ M. J. Mazarr (&) RAND Corporation, Santa Monica, USA, 2021, in F. Osinga and T. Sweijds (eds.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020*, NL ARMS, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_2, s. 13-28

⁹⁶ Mazarr M. J.: Understanding Deterrence. In: *Springer*, 2020, https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-94-6265-419-8_2 (prístup: 25.10.2021).

Tabuľka č.1: Päť vln teórie odstrašenia⁹⁷

Vlna	Centrálna otázka	Črty
1. vlna (1940 – 1950)	Aký bude efekt atómovej bomby na medzinárodnú stabilitu?	Predbežné analýzy; nukleárna doména; centralizácia veľkej moci; bipolárny systém; bez vojny
2. vlna (1950 – 1960)	Ako brániť národnú bezpečnosť, dosiahnuť limitované politické ciele, ale tiež kontrolu hrôz spojených s jadrovou vojnou?	Deduktívne analýzy; teórie hier; operačné modelovanie; nukleárne a konvenčné; centralizácia veľkej moci; bipolárny systém; bez vojny; status quo a na stabilitu orientované; zrkadlový obraz a predpoklad racionality aktéra
3. vlna (1970 – 1980)	Ako dosiahnuť potrebnú rovnováhu medzi konvenčnými a nukleárnymi silami?	Založené na skúsenostiach; psychologické a rozhodovacie perspektívy; historické prípadové štúdie; 1/N prístupy; nukleárna a konvenčná doména; bipolárny systém; bez vojny
4. vlna (1990 – 2000)	Ako odštrášiť nešťátnych aktérov a darebáckych lídrov?	Založené na skúsenostiach; multidisciplinárny prístup; štúdie o psychológii a terorizme; historické prípadové štúdie; doména konfliktov; do popredia sa dostávajú nešťátni aktéri; unipolárny systém; bez vojny; aplikácia v duchu peace keeping kontextu; zaregistrovaný v širokej debate o donucovacej diplomacii a dynamických vzťahoch medzi odstrašením a donútením; neúspechy odstrašenia; debata o použití precíznych zbraní pre konvenčné odstrašenie; vojenské teoretizovanie o veľmi efektívnom donucovacom mechanizme v mierových operáciách odštrášiť, a ak je to potrebné tak donútiť
5. vlna (2010 – ďalej)	Ako vyzerá odstrašenie kombinovaných výziev?	Čiastočne výskumný, čiastočne empirický; strategické štúdie; multidisciplinárny prístup; percepcia a kontext; využitie poznatkov z kriminológie, kognitívnej vedy a sankčnej literatúry; všetky domény a krížové domény – civilné a vojenské; sústredenie sa na všetkých aktérov; multipolárny; vojna a bez vojny; nie-status quo orientácia; vplyv nových technológií

⁹⁷ Osinga F, Sweijjs, T.: Netherlands Annual Review of Military Studies. In: Springer, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_1 (prístup: 25.10.2021).

Skúsenosti baltických krajín s koncepciou odstrašenia

Bezpečnostné a obranné politiky pobaltských štátov sú silne ovplyvnené ruskou agresiou z roku 2014. To platí aj pre NATO, a preto v roku 2017 Aliancia rozmiestnila v Poľsku a v pobaltských štátoch približne 4 500 vojakov. Medzi bezpečnostnými expertmi existuje široký konsenzus, že táto misia, označená ako posilnená predsunutá prítomnosť NATO (*Enhanced Forward Presence*, skr. *eFP*), by mala odradiť Rusko od agresie.

Napriek tomu táto stratégia zostáva pomerne nejednoznačnou, pretože hoci je v mnohých oficiálnych dokumentoch NATO, rovnako ako pozorovateľmi, označovaná jednoducho ako odstrašenie, iní, či už explicitne, alebo implicitne, rozlišujú medzi odstrašením odmietnutím (*deterrence by denial*) alebo odstrašením potrestaním (*deterrence by punishment*).

Väčšina politických predstaviteľov, ale aj expertov, sa prikláňa k stratégii *deterrence by punishment*. Vyplyva to z toho, že NATO rešpektuje medzinárodné dohody, sľuby a záväzky a deklaruje, že cieľom eFP je „jednoznačne demonštrovať solidaritu Aliancie“.⁹⁸ Zároveň to signalizuje svetu, že akákoľvek agresia proti pobaltským krajinám a Poľsku sa stretne s kolektívnou odpoveďou. Z toho jasne vychádza, že hlavnou stratégiou NATO v tomto prípade je bezpochyby odstrašenie potrestaním (*deterrence by punishment*).⁹⁹

Estónsko

Krajina chápe stratégiu NATO ako odstrašenie odmietnutím (*deterrence by denial*). Pred ruskou agresiou na Ukrajinu a Krym v roku 2014 sa Estónsko, ako malý štát, vážne znepokojovalo o svoju „tvrdú bezpečnosť“. Obávalo sa tiež, že ako malá krajina bude na okraji záujmu aj v rámci Aliancie, preto sa snažilo čo najviac a podľa svojich možností, participovať na misiách NATO. Samozrejme, od incidentov v roku 2014 sa veľa zmenilo. Krajina vypracovala novú vojenskú stratégiu a podstatne viac sa zameriava na zvýšenie svojej operačnej kapacity. Estónsko plánuje mať operačnú vojnovú štruktúru v sile 60 000 osôb, čo je približne 4,5 % celej populácie. Pretože ciele sú širšie, vrátane interoperability s NATO a EÚ, rovnako ako participácia v medzinárodných misiách, je korektné povedať, že hlavným zámerom estónskych obranných síl je zachovanie nezávislosti a suverenity štátu, integrity územia, teritoriálnych vôd, vzdušného priestoru a ústavný

⁹⁸ NATO Boosting NATO's presence in the East and Southeast, https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_136388.htm (prístup: 25.10.2021).

⁹⁹ J. Noll et al., Deterrence by Punishment or Denial? The eFP Case, in F. Osinga and T. Sweijjs (eds.), NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020, NL ARMS, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_2 (prístup: 25.10.2021).

poriadok.¹⁰⁰ Stratégia krajiny sa zmenila z internacionalizmu na konci studenej vojny na rozvoj spôsobilostí na zabezpečenie počiatočnej vlastnej obrany Estónska. Odzrkadlilo sa to aj na obrannom rozpočte, ktorý napr. v roku 2018 narástol na 2,14 %. Estónsko, ako hostiteľská krajina, zároveň investovalo do skvalitnenia podmienok pre NATO sily vrátane infraštruktúry.¹⁰¹ Čo sa týka vnímania obrany krajiny z pohľadu občanov Estónska, je tu viditeľné rozdelenie obyvateľov podľa pôvodu. Časť obyvateľstva vrátane ruskej a rusky hovoriacej menšiny presadzuje budovanie vlastnej odolnosti. Pre rusky hovoriacu menšinu (aj Bielorusi a Ukrajinci), ktorú tvorí 25 % obyvateľov Estónska, je dostačujúci status quo ako ho ponúka EÚ, než to, čo ponúka Putinove Rusko. Na druhej strane, čo sa týka NATO len 33 % rusofónnej menšiny podporuje členstvo v NATO oproti 92 % etnických Estóncov. Estónski respondenti vo všeobecnosti súhlasia, že hlavným cieľom eFP je demonštrovať solidaritu Aliancie a signalizovať Rusku silné posolstvo, že je to oficiálna línia politiky.¹⁰² Kolektívna obrana NATO poskytuje vierohodné odstránenie a obranu pre Estónsko. Rovnako členstvo v spoločnom politickom, právnom a ekonomickom priestore EÚ, ktorý je založený na dôvere členských štátov, spolupráci a spoločných hodnotách, posilňuje estónsku bezpečnosť.

Lotyšsko

Rovnako ako Estónsko, aj Lotyšsko podporuje stratégiu NATO. Zároveň sa krajina snaží o odstránenie odmietnutím (*deterrence by denial*) ani nie tak za pomoci Aliancie, ale vlastnými spôsobilosťami. Dôvody tohto prístupu je treba hľadať v minulosti krajiny, v snahe o jej komplexnú obranu a v rusofónnej menšine. Krajina s relatívne malým počtom obyvateľov (menej než 2 milióny) má ozbrojené sily pozostávajúce zo 6 000 vojakov a 8 300 príslušníkov národnej gardy. Čo sa týka obranného rozpočtu, v roku 2019 dosiahol 2 % HDP.¹⁰³

V roku 2013 Rikveilis napísal, že „v Lotyšsku by sa mohla objaviť paralelná strategická kultúra“, ktorá podporuje užšie vzťahy s Ruskom z ekonomického aj politického hľadiska.¹⁰⁴ Na druhej strane Lotyši deklarovali, že prirodzené miesto Lotyšska je v rámci „Európskej rodiny“. Podobne ako v Estónsku, aj v Lotyšsku sa názory na NATO a Rusko delia podľa etnického

¹⁰⁰ Tamže

¹⁰¹ Tamže

¹⁰² Noll, J.: *Deterrence by Punishment or Denial? The eFP Case*. In: Springer, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_2 (prístup: 25.10.2021).

¹⁰³ *Ministry of Defence of the Republic of Latvia*, <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/NBS%20faktu%20lapa%20-%20ENG.pdf> (prístup: 25.10.2021).

¹⁰⁴ Rikveilis, A.: *Latvia*. In: Springer, 2013, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-01168-0_16 (prístup: 25.10.2021).

faktoru. Najdôležitejšia rusofónna menšina, ktorá tvorí 26 %, je orientovaná viac smerom k východným a postsovietskym krajinám než na západ. Napr. v roku 2015 64 % etnických Lotyšov považovalo Rusko za hrozbu oproti 23 % rusofónnej menšiny. S týmto názorom korešponduje aj presvedčenie 65 % etnických Lotyšov, ktorí podporujú NATO, zatiaľ čo proti je 27 %. Čo sa týka názoru na rozmiestnenie aliančných síl v krajine, väčšina (58 %) etnických Lotyšov to berie ako pozitívum, oproti 54 % rusofónnej menšiny (tiež väčšina) ako negatívum. Veľkosť rusofónnej menšiny a jej názory sú nezanedbateľným faktorom Lotyšskej strategickej kultúry a jeho strategických výberov.

V Koncepcii komplexnej obrany z augusta 2018 je uvedené, že „zámerom je posilniť spoluprácu medzi štátnymi inštitúciami poskytovať efektívny mechanizmus pre verejno-súkromnú spoluprácu, zvýšiť schopnosti a spôsobilosti spoločnosti ochrániť samu seba, ich rodiny a Lotyšsko v prípade krízy.“¹⁰⁵ Koncepcia pozostáva zo siedmich pilierov v rozmedzí od vojenských spôsobilostí až po psychologickú odolnosť.¹⁰⁶ Podľa vládnej interpretácie komplexná obrana znamená, že obyvateľstvo je pripravované brániť krajinu proti všetkým formám útoku, tak vojenskému, ako i nevojenskému. Inými slovami, krajina sa zameriava na teritoriálnu obranu všetkými dostupnými prostriedkami. Vo svojej podstate a rozsahu je tento koncept porovnateľný s finskou komplexnou bezpečnosťou.¹⁰⁷

Litva

„Totálna a bezpodmienečná obrana je hlavným princípom litovskej obrany, čo znamená, že všetky národné zdroje budú použité na obranu štátu, a že každý občan a celý národ budú krajinu brániť všetkými prostriedkami v súlade s medzinárodným právom. V Bielej knihe o obrannej politike Litvy sa uvádza, že „...obrana Litvy nie je ničím podmienená a nikto nemôže odopierať právo národu a každému občanov vzdorovať agresorovi.“ Ďalej sa tam konštatuje: „Litva bude brániť svoju suverenitu a odolávať každej agresii nezávisle a bez čakania, až kým jej nebude poskytnutá spojenecká podpora.““¹⁰⁸ To jasne predznamenáva stratégiu *deterrence by denial*, navyše nezávisle od eFP a akejkoľvek stratégie NATO. Že to nie je úplne

¹⁰⁵ Comprehensive defence (<https://www.mod.gov.lv/en/nozares-politika/comprehensive-defence> (prístup: 25.10.2021).) Porovnaj tiež s <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Comprehensive%20National%20Defence%20in%20Latvia.docx>.

¹⁰⁶ Vojenské spôsobilosti, verejno-súkromná spolupráca, vzdelávanie spoločnosti, civilná obrana, strategická komunikácia, hospodárska odolnosť, psychologická odolnosť.

¹⁰⁷ *Secretary General Vesa Valtonen, The Finnish Concept for Comprehensive Security*, PowerPoint Presentation (defmin.fi) (prístup: 25.10.2021).

¹⁰⁸ *White Paper: Lithuanian Defence Policy*. https://kam.lt/en/defence_policy_1053/important_documents.html (prístup: 25.10.2021).

reálny pohľad, potvrdili aktivity Ruska na Ukrajine v roku 2014, po ktorých Litva investovala oveľa viac do vojenských kapacít a do vzťahu s USA. Pri prieskume verejnej mienky, týkajúcej sa zaistenia bezpečnosti štátu, mnoho litovských respondentov uviedlo, že by privítali oveľa väčšiu permanentnú prítomnosť USA. To je aj dlhodobým politickým cieľom Ministerstva národnej obrany Litvy, čo potvrdzuje aj Národná bezpečnostná stratégia Litvy z roku 2017, ktorá uvádza, že vojenská prítomnosť USA je dôležitým zdrojom posilnenia národnej bezpečnosti krajiny.¹⁰⁹ V roku 2019 Litva investovala do obrany 1,99 % HDP (42 % – personál, 29 % – vybavenie a 21 % – operácie a údržba) počty vojenského personálu narástli na 20 000 vrátane vojakov konskripčnej služby.¹¹⁰ Táto skutočnosť, ako aj samotný prístup vlády k vojenským otázkam krajiny, svedčia o tom, že Litva preferuje *deterrence by denial*.

Zhrnutie

Estónsko je, v súlade so svojimi možnosťami, pripravené bojovať proti nepriateľovi spoliehajúc sa na komplexný prístup vlády a spoločnosti k obrane. Znamená to, že krajina sa prikláňa k stratégii *deterrence by denial*. Tento prístup je navyše podporovaný ochotou vlády skvalitniť infraštruktúru pre eFP sily v krajine, čo by mohlo byť multiplikačným faktorom síl. Z bezpečnostných dokumentov krajiny a odpovedí respondentov¹¹¹ vyplynulo, že krajina má najmenší ľudský potenciál, preto sa musí v porovnaní s inými hostiteľskými krajinami spoliehať predovšetkým na eFP a vojenskú úroveň krajín tvoriacich eFP. Musíme však podotknúť, že pri budovaní vzťahu k NATO je potrebné brať do úvahy aj rusofónnu menšinu. S eFP, rastúcim rozpočtom na obranu a novou koncepciou obrany Lotyšska, obava z etnického rozdelenia krajiny zdanlivo zmizla, ale zástupcovia menšín v Lotyšsku naďalej považujú NATO za viac agresívne než lotyšsky hovoriaca väčšina.

V prieskume v roku 2016 Lotyšsko ocenilo pridanú vojenskú silu prostredníctvom eFP, ale lotyšskí respondenti sa obávali, či bojové schopnosti eFP budú dostatočné a či budú včas poskytnuté. To bol aj dôvod, prečo Lotyšsko vnímalo túto stratégiu NATO ako *deterrence by punishment*, hoci kvôli spomínaným obavám sa snažilo skôr o presadenie stratégie *deterrence by denial*. Nová Koncepcia komplexnej obrany podporuje tento trend, ale aby bola úspešná, musí sa vyvarovať problémom spojených s dosiahnu-

¹⁰⁹ *National Security Strategy of the Republic of Lithuania*, <https://kam.lt/download/57457/2017-nacsaugstrategijaen.pdf> (prístup: 25.10.2021).

¹¹⁰ Konskripčná služba bola v Litve obnovená v roku 2015, pozn. autora

¹¹¹ Výskum verejnej mienky na túto tému sa uskutočnil v roku 2016 po takmer 15 rokoch. Viac informácií: Veebel, V.: Estonian perceptions of security: not only about Russia and the refugees. In: *Journal on Baltic Security*, <https://sciendo.com/pdf/10.1515/jobs-2016-0046> (prístup: 25.10.2021).

tím odolnosti v rámci tak heterogénnej spoločnosti, akou je tá lotyšská. Hoci Lotyšsko, podobne ako Estónsko, čiastočne zmiernilo svoj ostrý tón k menšinám od získania nezávislosti, rozpory medzi etnickými skupinami sú pravdepodobne stále priveľké na vznik spoločných efektívnych stratégií proti hrozbe Ruska.¹¹² Litva, ktorá má najväčšie ozbrojené sily spomedzi pobaltských krajín, oceňuje dodatočné vojenské posilnenie prostredníctvom eFP bojových skupín. Krajina však kladie väčší dôraz na snahu o *deterrence by denial*, pretože očakáva vyššiu angažovanosť a pripravenosť zo strany NATO v pobaltskom regióne.

Zatiaľ čo v prvej časti kapitoly sme sa zamerali na teoretické pohľady odstrašenia, v tejto časti sme sa snažili poukázať na praktické vnímanie odstrašenia z pohľadu pobaltských krajín. Čo to všetko znamená pre teóriu odstrašenia a stratégiu odstrašenia NATO? V prvom rade je to poznanie, že pri príprave efektívnej aliančnej stratégie odstrašenia sa musí brať do úvahy aj vnímanie hostiteľských krajín. Vo všeobecnosti je NATO odstrašenie primárne založené na rozšírenom odstrašení (*extended deterrence*),¹¹³ čo znamená, že NATO musí oveľa jasnejšie definovať svoju stratégiu. Odlišné vnímanie odstrašenia hostiteľskými krajinami, ale aj samotnou Alianciou môže ohroziť aliančnú solidaritu i záväzky. Pokiaľ sa Aliancia nedohodne na spoločnej definícii odstrašenia a jej rovnakého vnímania, bude akákoľvek stratégia odstrašenia náchylná podľahnúť záujmom protivníka, dokonca aj keby išlo o článok 5. V nasledujúcej tabuľke je schematicky zhrnuté vnímanie stratégie odstrašenia a strategickej kultúry v pobaltských krajinách vo vzťahu k ich najväčšej hrozbe, ruskej agresii.

¹¹² J. Noll et al., Deterrence by Punishment or Denial? The eFP Case, in F. Osinga and T. Sweijts (eds.), NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020, NL ARMS, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_2 (prístup: 25.10.2021).

¹¹³ Ako sme uviedli v teoretickej časti kapitoly, stratégiu rozšíreného odstrašenia praktizovali Spojené štáty americké v západnej Európe počas studenej vojny, pozn. autora.

Tabuľka č. 2: Vnimanie stratégie odstrašenia a strategickej kultúry v pobaltských krajinách¹¹⁴

	Estónsko	Lotyšsko	Litva
Názor na stratégiu odstrašenia NATO	Denial	Punishment	Denial and punishment
Názor na vlastnú stratégiu	Tendencia k denial	Tendencia k denial	Denial
Kľúčové charakteristiky strategickej kultúry	• Prístup celej vlády k bezpečnosti • Konskripčná armáda • Zmena z bezpečnostnej politiky ochrany na základe medzinárodnej dohody k projekcii štátnej moci	• Komplexná obrana • Zmena z bezpečnostnej politiky ochrany na základe medzinárodnej dohody k projekcii štátnej moci • Zaistenie obrany krajiny za akúkoľvek cenu v súlade so zákonom	• Prístup celej vlády, ale s centrálnou rolou armády • Konskripčná armáda • Zmena z bezpečnostnej politiky ochrany na základe medzinárodnej dohody k projekcii moci • Zameranie na USA kvôli obave, že eFP je nedostatočný
Vyvážené sily strategickej kultúry	• Rusky hovoriaca menšina • Vojensko-civilný rozpor pohľadu na odolnosť	• Rusky hovoriaca menšina – možná hrozba odolnosti	

Záveru a odporúčania

NATO, ako politická a vojenská aliancia, ktorej základnou úlohou je zaisťovať ochranu jej občanov a šíriť bezpečnosť a stabilitu v severoatlantickom priestore, musí byť schopná reagovať na celé spektrum súčasných a budúcich výziev a hrozieb z ktoréhokoľvek smeru simultánne. Vo svetle meniaceho a vyvíjajúceho sa bezpečnostného prostredia, Aliancia musí pokračovať v posilňovaní svojho odstrašujúceho a obranného postoja.¹¹⁵

Musíme však konštatovať, že v poslednom období podkopáva súdržnosť Aliancie, založenej na liberálnych hodnotách, nárast nacionalizmu v členských štátoch NATO. Napriek tomu sa Aliancia stále snaží formulovať víziu a súbežne aj dlhodobú stratégiu voči svojmu neliberálnemu susedovi Rusku. Avšak kombinácia konvenčných vojenských nedostatkov NATO, geografickej kompozície

¹¹⁴ J. Noll et al., Deterrence by Punishment or Denial? The eFP Case, in F. Osinga and T. Sweijns (eds.), NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020, NL ARMS, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_2 (prístup: 25.10.2021).

¹¹⁵ NATO website, Deterrence and defence, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm (prístup: 25. 10. 2021).

Európy a ruských odmietavých prístupov k riešeniu problémov znamená, že NATO je takmer nútené spoliehať sa na *deterrence by punishment*.¹¹⁶

Spojenci si postupne začali uvedomovať, že v súčasnosti platná strategická koncepcia z roku 2010 už nevyhovuje súčasnému vývoju strategického bezpečnostného prostredia. Na samite v Bruseli v júni 2021 zopakovali svoj záväzok „udržať primeraný mix nukleárných, konvenčných a raketových obranných schopností pre odstrašenie a obranu, ako aj záväzok o obrannom investovaní z roku 2014 v celom rozsahu.“¹¹⁷ Aj v ďalších častiach komuniké Aliancia jasne deklaruje svoje kroky, ktoré sú zamerané predovšetkým na odstrašenie Ruska pred pokračujúcim porušovaním hodnôt, princípov, dôvery a záväzkov vyjadrených v schválených dokumentoch podporujúcich vzťahy NATO – Rusko. Aliancia chce zvyšovať svoje odstrašujúce a obranné schopnosti vrátane predsunutej prítomnosti vo východnej časti Aliancie. A práve z nasadenia bojových skupín v rámci eFP má Aliancia najčerstvejšie skúsenosti, ktoré je potrebné využiť aj pri príprave novej strategickej koncepcie NATO. Súčasná strategická zmeny bezpečnostného prostredia si vyžadujú nielen teoretické formulácie v strategických dokumentoch, ale aj stanovenie jednotlivých krokov na dosiahnutie strategických cieľov. Z aktivít Ruska od roku 2008 (Gruzínsko) cez rok 2014 (Ukrajina, Krym), 2015 – 2017 (Sýria) až po súčasnosť je cítiť, že Rusko nepovažuje NATO za extra akcieschopného protivníka.

Odporúčania

A. Na úrovni NATO

- **Odporúčame rozšíriť diskusiu medzi NATO a EÚ aj o otázky spoločnej stratégie odstrašenia voči Rusku, ale aj v prípade iných konfliktných situácií ohrozujúcich bezpečnosť členov NATO a EÚ.**

V komuniké zo samitu NATO v Bruseli z júna 2021 sa v bodoch 21 a 22 venovaných odstrašeniu, nespomína žiadna možná spolupráca s EÚ. Jedine v bode 6c vo vzťahu k posilneniu odolnosti sa uvádza: „Bude na každom jednotlivom spojencovi, aby určil, ako vytvoriť a splniť národné ciele odolnosti a implementačné plány v súlade s príslušnými národnými kompetenciami, štruktúrami, procesmi a povinnosťami, a kde je to možné aj v súlade s právomocami EÚ.“¹¹⁸

¹¹⁶ Osinga F, Sweijls, T.: Netherlands Annual Review of Military Studies. In: Springer, 2020, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_1 (prístup: 25.10.2021).

¹¹⁷ Brussels Summit Communiqué: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (prístup: 25.10.2021).

¹¹⁸ Brussels Summit Communiqué: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (prístup: 25.10.2021).

V Správe o odporúčaní Európskeho parlamentu Rade, Komisii a podpredsedovi Komisie/vysokému predstaviteľovi Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku o smerovaní politických vzťahov medzi EÚ a Ruskom¹¹⁹ z 28 júla 2021 sa odporúča prehodnotiť politiku EÚ voči Rusku vrátane jej piatich hlavných zásád. Čo sa týka zásady „Odstránenie ruskej hrozby – zakračovanie voči bezpečnostným hrozbám“ by mala EÚ:

- spolu s NATO a medzinárodnými partnermi Rusko odstrašovať s cieľom udržiavať mier a stabilitu v Európe aj mimo nej, ...;
- a najmä jej členské štáty, by mali plniť svoje záväzky v oblasti kolektívnej obrany, ktoré prijali ako členovia NATO; pripomína, že EÚ a NATO majú spoločné bezpečnostné výzvy, spoločné obranné záujmy a rovnaké čoraz náročnejšie bezpečnostné prostredie a že silné transatlantické partnerstvo v oblasti bezpečnosti a obrany prostredníctvom NATO je preto nevyhnutné, ...¹²⁰

B. Národná úroveň

- Z začať širokospektrálnu diskusiu o teoretických a praktických aspektoch odstrašenia.
Zapojiť by sa do nej mali predovšetkým univerzity a vysoké školy, mimovládne neziskové organizácie, experti a iní s cieľom pripraviť jasný obraz o probléme politikom, ale aj verejnosti.
- Vypracovať analýzu politických a vojenských skúseností z použitia koncepcie odstrašenia NATO v rámci eFP.
Cieľom analýzy by mala byť komparácia vnímania hrozby Ruska obyvateľmi pobaltských krajín v období prípravy operácie a počas jej samotnej existencie. Bola by možná takáto operácia na Slovensku, kde je dlhodobo pozitívnejšie vnímané Rusko než NATO? Vypracovaná analýza by mala navrhnúť aj politické a vojenské opatrenia na operačnej a taktickej úrovni.
- viesť veľmi otvorenú odbornú diskusiu k politickým a vojenským zámerom (cieľom) Ruska, ako aj k ekonomickej (investičnej) politike Číny s cieľom zrealizovať náš vzťah k nim aj z pohľadu bezpečnostných otázok.

¹¹⁹ *Direction of EU-Russia political relations*, [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2042\(INI\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2042(INI)) (prístup: 25.10.2021).

¹²⁰ *Správa o odporúčaní Európskeho parlamentu Rade, Komisii a podpredsedovi Komisie/vysokému predstaviteľovi Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku o smerovaní politických vzťahov medzi EÚ a Ruskom (2021/2042(INI))*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0259_SK.html (prístup: 25.10.2021).